

მუსიკა

სახელმძღვანელო

8

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadیرiz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

კეილარ ალიევი

აზერბაიჯანელი ხალხის საერთო ეროვნული ლიდერი

ოქტაი რაჯაზოვი, ნაზიმ ქიაზიმოვი,
აიტენ ბაბაევა

მუსიკა 8

სახელმძღვანელო

საერთო - საგანმანათლებლო სკოლების
მე-8 კლასისათვის

ამ გამოცემასთან დაკავშირებული გამოხმაურებები, შენიშვნები
და წინადადებები გთხოვთ გამოაგზავნოთ შემდეგ ელექტრონულ
მისამართზე: tahsil_az@yahoo.com და derslik@edu.gov.az
წინასწარ გიხდით მადლობას თანამშრომლობისათვის!

ბაქო – 2017

შინაარსი

„მუსიკას ქმნის ხალხი, ხოლო ჩვენ კომპოზიტორები, მხოლოდ არანჟირებას ვუკეთებთ მას“ მ. გლინკა

თემა 1. ხალხური მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერეტებში.....	8
თემა 2. ხალხური მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილის ხელოვნებაში.....	10
თემა 3. კომპოზიტორი ფიქრეთ ამიროვი და სიმფონიური მულამები	12
თემა 4. ლენდლერიდან ვალსამდე.....	14
თემა 5. პეტრე ილიას ძე ჩაიკოვსკი და ხალხური მუსიკა	16
თემა 6. მესტრო ნიაზი და სიმფონიური მულამი „რასტი“	18
თემა 7. ტოფიკ კულიევი და აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები	20
თემა 8. მცირე ჯამური შეფასება.....	22

ხალხური მუსიკა აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების სიმფონიურ შემოქმედებაში

თემა 9. ყარა ყარაევი და მსოფლიო ხალხების მუსიკა	24
თემა 10. სულეიმან ასკეროვი და სიმფონიური მულამი „ბაიათი- შირაზი“	26
თემა 11. ხალხური მუსიკა მუსლიმ მაგომაევის შემოქმედებაში	28
თემა 12. ჯახანგიროვი და ხალხური მუსიკა	30
თემა 13-14. I სემესტრში, განვლილი თემების გამეორება	32
თემა 15-16. საკლასო კონცერტისათვის მზადება.....	32
თემა 17. დიდი ჯამური შეფასება.....	32

მულამიდან ოპერამდე

თემა 18. მულამზე.....	34
თემა 19. 1990 წლის 20 იანვარი და მულამები.	36
თემა 20. მუსიკალური ხმებისა და მულამების შესახებ.....	38
თემა 21. მულამები და ფოლკლორული მუსიკა სოლთან ჰაჯიბეკოვის შემოქმედებაში	40
თემა 22. ამერიკული ჯაზი და აზერბაიჯანული მულამი.....	42
თემა 23. ჯორჯ გერშვინი და ჯაზი	44
თემა 24. აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების შემოქმედება და მულამ „რასტის“ ინტონაციები	46
თემა 25. მცირე ჯამური შეფასება.....	48

ხალხური მუსიკა და პროფესიონალი მუსიკოსები

თემა 26. ბულბული და ხალხური მუსიკა.....	50
თემა 27. რაშიდ ბეიბუტოვი და ხალხური მუსიკა	52
თემა 28. ხალხური მუსიკა და ხალხური ხელოვანები	55
თემა 29. მულამიდან ოპერამდე	58
თემა 30. ზეინაბ ხანლაროვა და აზერბაიჯანული მულამი	60
თემა 31. მუსლიმ მაგომაევი(უმცროსი)და მულამური სიმღერა	62
თემა 32. შოვკეთ ალექპეროვა და აზერბაიჯანული მულამები	64
თემა 33. ბახრამ მანსუროვი და მულამური ოპერა	66
თემა 34. დიდი ჯამური შეფასება	68
სიმღერების რეპერტუარი	69
საკლასო და სასკოლო კონცერტებისათვის გამოსაყენებელი დამატებითი რეპერტუარი.....	84
ლიტერატურა	95

პირობითი აღნიშვნები

ეს უიცოდეთნდა

ვიმღეროთ ნოტებით

კითხვები

დავალებები

“მუსიკას ქმნის ხალხი,
ხოლო ჩვენ
კომპოზიტორები,
მხოლოდ არანჟირებას
ვუკეთებთ მას“.

მიხეილ გლინკა.

ხალხური მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერეტებში

უზეირ
ჰაჯიბეილი

გენიალური აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი უზეირ ჰაჯიბეილი, თავის ნაწარმოებებში ფართოდ იყენება ხალხური მუსიკის ნიმუშებს.

ცეკვა „სულეიმანი“, რომელიც მან გამოიყენა მსოფლიოში ცნობილ ოპერეტაში „არშინ მალ ალანში“ (1913), არის აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა. ხოლო, მუსიკალური ნიმუში „ჰამამინ იჩინდე“ („აბანოში“), რომელიც აჟღერდა ოპერეტაში „ეს თუ არა ის“ (1910), – ფართოდ პოპულარული სამხრეთ აზერბაიჯანშიაშულური სიმღერაა. ამ ოპერეტაში „მეშადი იბადის სიმღერაში“ გამოიყენეს აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვის

„უზუნდერეს“ მელოდია, ხოლო რუსტამ ბეგისა და მეშადი იბადის დუეტში კი – „დარდიჩინი“. მეშადი იბადის, გულნაზისა და სენემის ტრიოკომპოზიტორის მიერ დაწერილია აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „Hüsni bəğinda“ საფუძველზე.

კომპოზიტორის უმრავლეს მუსიკალურ მუსიკალურ ნაწარმოებებში ისევე, როგორც ოპერეტაში „ცოლი და ქმარი“ (1909), ფართოდ არის გამოყენებული აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერები და ცეკვები.

რუსტამ ბეგისა და მეშადი
იბადის დუეტი

ეს უნდა იცოდეთ

დარდიჩინი (აზერბაიჯანულად - დარჩინ) - არის სუნელის სახეობა, რომელიც ფართოდ გამოიყენება აღმოსავლეთ ქვეყნებში. აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვის დასახელება

მოვუსმინოთ მუსიკას და შევადაროთ

„დარჩინი“. აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა.

უზეირ ჰაჯიბეილი. რუსტამ ბეგისა და მეშადი იბადის დუეტი ოპერეტიდან „ეს თუ არა ის“.

ორი მუსიკალური ნაწარმოების მსგავსი და განსხვავებული მახასიათებლები

განსხვავებები

აზერბაიჯანული
ხალხური ცეკვა
„დარჩინი“

მსგავსება

განსხვავებები

რუსტამ ბეგისა და
მეშადი იზადას
დუეტი

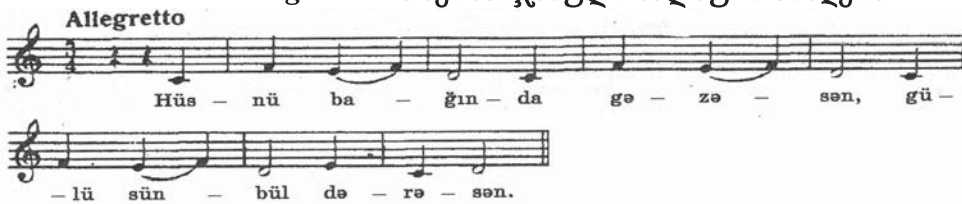
1. ჟღერს ინსტრუმენტული შესრულებით.
2. მელოდია სრულდება თარზე.
3. ჟღერს რიტმული ჯგუფის თანხლებით

ერთი და იგივე

1. ჟღერს სიმფონიური ორკესტრის შესრულებით.
2. ნაწარმოების მელოდია სრულდება ორი კაცის ხმით.
3. ჟღერს სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით.

ვიმღეოთ ნოტებით

«Hüsni bağında». აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა

ვსწავლობთ ახალ სიმღერას

სადღესასწაულო დღე (BAYRAM GÜNÜ)

უზეირ ჰაჯიბეილის მუსიკა,
მირმეჰტი სეიდზადეს სიტყვები.

I

Azad ellərinin gənc nəslilik biz,
Sevinclə doludur körpə qəlbimiz.
Biz azad bülbülük, ölkəmiz gülşən,
Bu bayram günündə gəzirik şəh-şən.

II

Sevirik anamız Azərbaycanı,
Odur qəlbimizin hiss-həyəcanı.
Gündə çiçəklənir Vətən torpağı,
Səadət günəşi olub bayrağı.

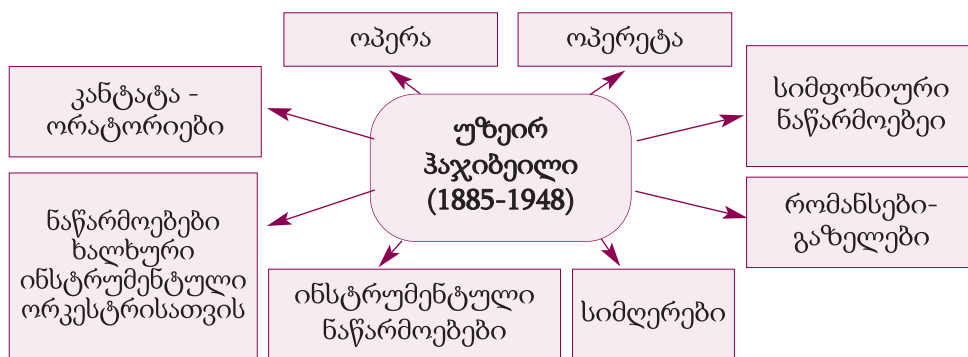
კითხვები

1. უზეირ ჰაჯიბეილის რომელ ოპერეტებში არის გამოყენებული, აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკის ნიმუშები?
2. რა როლი გააჩნია უზეირ ჰაჯიბეილის მიერ გამოყენებული ხალხური მუსიკას, ოპერეტის პერსონაჟების ხასიათის გამოვლინებაში?
3. ვინ არიან „სადღესასწაულო დღის“ („Bayram günü“) სიმღერის ავტორები?

დავალებები: ვენის დიაგრამის საფუძველზე შეადარეთ აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა „უზუნდერე“ და „მეშადი იზადის სიმღერა“.

ხალხური მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილის ხელოვნებაში

მსოფლიოში ცნობილი კომპოზიტორის, გამორჩეული მუსიკალური-მეცნიერის, პუბლიცისტის, პედაგოგისა და საზოგადო მოღვაწის, თანამედროვე პროფესიული მუსიკალური ხელოვნებისა და ნაციონალური ოპერის ფუძემდებლის უზეირ ჰაჯიბეილის ხელოვნებაში, შეიძლება შეგვხვდეს ყველა ჟანრის მშვენიერი მუსიკალური ნიმუშები, გარდა ბალეტისა და სიმფონიისა. სქემაში წარმოდგენილია მუსიკალური ჟანრები, რომლებშიც მოღვაწეობდა თავის ხელოვნებაში გენიალური კომპოზიტორი.

თუმცა უმეტესი აღნიშნული ჟანრებისა უკვე არსებობდა მსოფლიო კლასიკურ მუსიკალურ კულტურაში, მაგრამ „რომანს-გაზელის“ ჟანრის ფუძემდებელია, ზუსტად, უზეირ ჰაჯიბეილი. უზეირ ჰაჯიბეილი ასევე არის პროფესიონალური კოლექტივის - ორკესტრის ორგანიზატორი, რომელიც ასრულებდა ნაწარმოებებს ნოტებით, - აზერბაიჯანულ ხალხურ ინსტრუმენტებზე, და ამ ორკესტრისათვის დაწერილი ნაწარმოებების პირველი ავტორია.

მოვეუსმინოდ მუსიკას

„ჯანგი“. აზერბაიჯანული ხალხური საბრძოლო ცეკვა (ხალხური ინსტრუმენტების ორკესტრის შესრულებით).

უზერ ჰაჯიბეილი. „ჯანგი“ „ქოროლლის“ ოპერიდან.

ორი მუსიკალური ნაწარმოების მსგავსი და განსხვავებული თვისებები

განსხვავებები

აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა „ჯანგი“.

1. ჟღერს ხალხური ინსტრუმენტების ორკესტრის შესრულებით.
2. სრულდება ნოტების გარეშე

მსგავსება

განსხვავებები

„ჯანგი“ „ქოროლლის“ ოპერიდან.

1. ჟღერს დიდი სიმფონიური ორკესტრის შესრულებით.
2. სრულდება ნოტებით.

ვიმღეროთ ნოტებით

უზეირ ჰაჯიბეილი. „უვერტიურა“ ოპერიდან „ლეილა და მეჯნუნი“.

ვიმღეროთ სიმღერა ნოტებით სიტყვებით ორ - და სამ მხმაში

სადღესასწაულო დღე (BAYRAM GÜNÜ)

უზეირ ჰაჯიბეილის მუსიკა,
მირმეჰტი სეიდზადეს სიტყვები.

Tempo di marcia

კითხვები

1. რომელ ჟანრებში წერდა მუსიკალურ ნაწარმოებებს უზეირ ჰაჯიბეილი?
2. როგორი ხასიათისაა ხალხური მუსიკა „ჯანგი“ და რა მიზნით იქნა იგი გამოყენებული ოპერა „ქოროლლიში“?
3. ვინ არიან სიმღერა „სადღესასწაულო დღე“ („Bayram günü“) ავტორები?

დავალებები: იპოვეთ მსგავსი და განსხვავებული ხაზები, ხალხური სამხედრო ცეკვა „ჯანგის“ და ოპერა „ქოროლლის“ „ჯანგის“

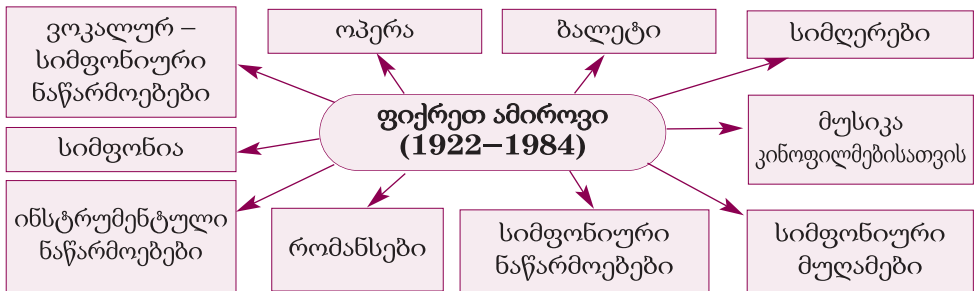
კომპოზიტორი ფიქრეთ ამიროვი და სიმფონიური მუღამები

ფიქრეთ ამიროვი

XX საუკუნის ერთ-ერთი გამოჩენილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი, რომელმაც შეიტანა შეუფასებელი წვლილი მსოფლიოს მუსიკალურ საგანძურში. მის მიერ დაწერილია მშვენიერი ნაწარმოებები თითქმის ყველა მუსიკალურ ჟანრში. კომპოზიტორი ფიქრეთ ამიროვი დაიბადა 1922 წელს ქალაქ განჯაში. 1938 წელს კომპოზიტორმა ჩააბარა ბაქოს მუსიკალურ სასწავლებელში, შემდგომში მან სწავლა გაგრძელა აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიაში ბ. ზეიდმანის კლასში. 1948 წელს მან წარჩინებით დაამთავრა კონსერვატორია.

მუსიკალური ჟანრები, რომელშიც მოღვაწეობდა კომპოზიტორი:

კომპოზიტორი თავისი სიმფონიური მუღამებით „შური“ და „ქიურდ-ოვშარი“, ოპერით „სევილ“, „აზერბაიჯანული კაპრიჩიო“ და ბალეტი „ათას ერთი ღამით“ შეიტანა შეუფასებელი წვლილი მსოფლიო მუსიკალურ ხელოვნებაში.

მოვეუსმინოთ მუსიკას და შევადაროთ

„მაიე-შური“ კლასიკური აზერბაიჯანული მუღამიდან „შური“. ფიქრეთ ამიროვი. „მაიე-შური“ სიმფონიური მუღამიდან „შური“.

ორი მუსიკალური ნაწარმოების მსგავსი და განსხვავებული თვისებები მსგავსება განსხვავება

1. „მაიე-შურის“ კლასიკური მუღამის „შურის“ განყოფილება და „მაიე-შურის“ სიმფონიური მუღამის „შურის“ ნაწილს გააჩნიათ საერთო დასახელება. 2. ორივე მუღამს ასრულებს ხალხური ინსტრუმენტების ტრიო.	1. „მაიე-შურის“ კლასიკური მუღამის „შურის“ განყოფილებას ასრულებენ სხვადასხვა აზერბაიჯანული ხალხური ინსტრუმენტებით სოლოს სახით. 2. „მაიე-შურის“ სიმფონიური მუღამის „შური“-ს განყოფილებას ასრულებს სიმფონიური ორკესტრი.

ვიმღეროთ ნოტებით

სიმფონიური მუღამის „შურის“ ნაწყვეტი „შესავლიდან“.

ეს უნდა იცოდეთ

შესავალი (მულადიმე)- არის მუღამის მოკლე ინსტრუმენტული საწყისი ნაწილი, რომელსაც გააჩნია გამოკვეთილი ტაქტი და რიტმი

გავიხსენოთ და შევასრულოდ სიმღერა , ნოტებით და სიტყვებით

ფიქრეთ ამიროვი. „ძილისპირული“ („Laylay“) ოპერიდან „სევილი“.

ამ სიმღერის მელოდია დაფუძნებულია მუღამ "შურზე"

კითხვები

1. რომელ კომპოზიტორთაგანი არის სიმფონიური მუღამის ჟანრის ავტორი?
2. რომელ ოპერაში ჟღერს „ძილისპირული“ („Laylay“)?

დავალებები: შეადგინეთ ვენის დიაგრამა კლასიკური „მაიე შურის“ ნაწილი „შურის“ სიმფონიური მუღამის ნაწილს.

ლენდლერიდან ვალსამდე

იოჰან შტრაუსი

ავსტრიელი კომპოზიტორი იოჰან შტრაუსი (შვილი) ცნობილია მთელს მსოფლიოში როგორც, ვალსის მეფე. მისი „ცისფერი დუნაი“, „არტისტის ცხოვრება“, „ვენის ტყის ზღაპრები“, „გაზაფხულის ხმები“ და სხვა ნაწარმოებები ამაღლდნენ უბრალო ვალსიდან საცეკვაო ჟანრის პოემების დონეზე.

იოჰან შტრაუსმა შემოიტანა ეროვნულ-მუსიკალურ ხელოვნებაში სიახლეთა უმრავლესობა. მის მიერ შექმნილი გასართობი, რიტმული, მელოდირი „ვენური ოპერეტები“ („დამურა“, „დამე ვენეციაში“, „ბოშათა ბარონი“) დადგმულნი იყვნენ მსოფლიოს ყველაზე ცნობილ თეატრალურ სცენებზე.

ავსტრო-უნგრული ცეკვა „ლენდლერს“ გააჩნია ძალიან საინტერესო ისტორია. ეს ცეკვა, რომელიც $\frac{3}{4}$ ზომაშია, სრულდება ორი მოცეკვავის მიერ, დაარსდა ავსტრიულ ოლქ ლენდლში. სიტყვა „ლენდლერი“ ზოფჯერ ითარგმნება როგორც „სოფლური ცეკვა“. XIX საუკუნის დასაწყისში ეს ცეკვა გადავიდა ავსტრიული და გერმანული სოფლებიდან ქალაქებში და მათი შესრულება დაიწყო მეჯლისებზე. გერმანიაში, ავსტრიაში და ჩეხეთში დღესასწაულებზე ცეკვავდნენ ამ მელოდიის თანმხლებად. XVIII–XIX საუკუნეებში ვალსმა სწრაფად დაიწყო ვენის დაპყრობა. მართალია კომპოზიტორების განერისა და ი. შტრაუსის (მამა) მიერ, შექმნილი იქნა ვალსის მშვენიერი ნიმუშები, მაგრამ იოჰან შტრაუსის (შვილის) მიერ დაწერილ ვალსებს მუსიკის მოყვარულები დღემდე მოჰყავთ აღტაცებაში. მ.ი. გლინკას „ვალსი-ფანტაზია“, ფ. ლისტის „მეფისტო-ვალსი“, პ.ი. ჩაიკოვსკის „სენტიმენტალური ვალსი“, ფ. შოპენის ვალსები ასევე იწვევენ ძლიერ ინტერესს და იტაცებენ მსმენელთა გულებს.

ეს უნდა იცოდეთ

ლენდლერის მიერ XVII საუკუნეში შექმნილი მელოდიები ითვლებიან გერმანული ცეკვა დოიჩას და ვალსის წინამორბედებად. მაგრამ, ვალსისგან განსხვავებით ეს ცეკვა სრულდება შედარებით ნელა.

მოეუსმინოთ მუსიკას

იოჰან შტრაუსი. ვალსი „ვენის ტყის ზღაპრები“.

ვალსი „ვენის ტყის ზღაპრები“. დაწერილია სიმფონიური ორკესტრისათვის. ეს ვალსი, რომელსაც გააჩნია ლირიული, დამატყვევებელი მელოდია, მოუწოდებს ხალხს უყვარდეს სიცოცხლე.

XX საუკუნეში უამრავი კომპოზიტორის მიერ ამ ჟანრში შექმნილი იყო მშვენიერი ნიმუშები. მაგალითს წარმოადგენენ ვალსები სერგეი პროკოფიევის

ოპერიდან „ომი და მშვიდობა“ დაყარა ყარაევის ბალეტი „შვიდი მზეთუნახავი“. მუსა მირზოევის მიერ დაწერილი „ვალსი“ სიმეზიანი ორკესტრისათვის ასევე იწვევს მსმენელებში დიდ ინტერესს.

ვიმღეოთ ნოტებით

ყარა ყარაევი. „ვალსის“ ნაწყვეტი ბალეტ „შვიდი მზეთუნახავი“ - დან.

ვსწვლობთ ახალ სიმღერას

კეთილი მხარე , აზერბაიჯანი
(MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN)

სოლოვიოვ- სედოისა და ტოფიკ კულიევის
მუსიკა, კონსტანტინე სიმონოვის სიტყვები

I

Bakı, Bakı,
Mənim əziz səhərim.
İnan, Odlar vətəni,
Mənimsən, mənim.

II

Xəzər, Xəzər,
Adın gəzir dünyanı.
İnan, sənə bir bənzər,
Sənə tay hanı?

მისამღერი:

Qardaş, mərd Azərbaycan,
Şən ellərin bəxtəvər
Yaşar sənin.
Bəh-bəh, gör nə büsat var!
Coşdu yenə ürəyimdə arzular.

სიმღერაში გამოიყენება 6/8 მეტრიული ზომა, ნელი ვალსის ტემპში.

კითხვები

1. სად დაიბადა ვალსი, როგორც მუსიკალური ჟანრი?
2. რომელ კომპოზიტორებს იცნობ შენ , რომელნიც წერდნენ ვალსის ჟანრში?
3. "ვინ დაწერა "კეთილი მხარე, აზერბაიჯანი"?

დავალებები: მოამზადე მოკლე ზეპირი პრეზენტაცია ვალსზე.

პეტრე ილიას ძე ჩაიკოვსკი და ხალხური მუსიკა

**პეტრე ილიას
ძე ჩაიკოვსკი**

გენიალური რუსი კომპოზიტორი პეტრე ილიას ძე ჩაიკოვსკი დაიბადა 1840 წელს ვიტებსკის გუბერნიის ქალაქ ვოტკინსკში ინჟინერის ოჯახში. კომპოზიტორის დედას გააჩნდა მუსიკის ნიჭი. იგი ფორტეპიანოზე უკრავდა, შესანიშნავად ასრულებდა რომანსებსა და ხალხურ სიმღერებს. სწორედ დედისგან გადაეცა ეროვნული მუსიკის სიყვარული მომავალ კომპოზიტორს. ათი წლის ასაკში პ.ი. ჩაიკოვსკი აზარებს პეტერბურგის იურიდიული სკოლის მოსამზადებელ ჯგუფში. ამ სასწავლო დაწესებულების დამთავრების შემდეგ მუშაობდა იუსტიციის სამინისტროში. მუსიკისადმი უდიდესი სიყვარულიდან გამომდინარე მან 1862 წელს პეტერბურგში დაარსა პირველი რუსული კონსერვატორია. 1865 წელს მან დაამთავრა კონსერვატორია ვერცხლის მედლით. ნიკოლაი რუბინშტეინის მიწვევით ახალგაზრდა კომპოზიტორი იწყებს თავის მოღვაწეობას მოსკოვის კონსერვატორიაში პედაგოგად. კონსერვატორიაში ათწლიანი მუშაობის განმავლობაში მან დაწერა ოთხი ოპერა, ბალეტი „გედების ტბა“, „უვერტიურა - ფანტაზია „რომეო და ჯულიეტა“, სიმფონიური ფანტაზია „ქარიშხალი“, პროგრამული სიმფონიური ნაწარმოები „ფრანჩესკა და რიმინი“, კონცერტი №1 ფორტეპიანოსა და სიმფონიური ორკესტრისათვის. მთლიანობაში, კომპოზიტორმა შექმნა ათი ოპერა, სამი ბალეტი, ექვსი სიმფონია საფორტეპიანო და სიმფონიური ორკესტრისათვის, ვიოლინოსა და ორკესტრისათვის, ტრიოები და კვარტეტები, ასევე რომანსები, ფორტეპიანოს ალბომები: „საბავშვო ალბომი“, „წლის დროები“. კომპოზიტორის შემოქმედებაში დიდი როლი ითამაშა რუსულმა სიმღერებმა, ასევე სხვა ხალხების სიმღერებმა. მაგალითად, II სიმფონიაში კომპოზიტორმა გამოიყენა უკრაინული ხალხური სიმღერა „ჟურავლი“, ხოლო IV სიმფონიის ფინალში - რუსული ხალხური სიმღერა „მინდორში არყის ხე იდგა“.

მოვეუსმინოთ მუსიკას

პ.ი. ჩაიკოვსკი. მე – IV სიმფონია. ფრაგმენტი ფინალური ნაწილიდან.

ვიმღეროთ ნოტებით

„მინდორში არყის ხე იდგა“. რუსული ხალხური სიმღერა.

განვსაზღვროთ რუსული ხალხური სიმღერის „მინდორში არყის ხე იდგა“ ტონალობა და ვიმღეროთ:

რე მინორი

ვიმღეროთ სიმღერა ნოტები სიტყვებით

კეთილი მხარე, აზერბაიჯანი (MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN)

სოლოვიოვ- სედოისა და ტოფიკ კულიევის მუსიკა,
კონსტანტინე სიმონოვის სიტყვები
(ზეინალ ჯაბარზადეს თარგმანი)

ვალსის ტემპში

Ba - ki, Ba - ki, Ma - nim a - ziz şa - ha - rim. İ - nan, od - lar və - tə - ni, mə - nim - sən, mə - nim Qar - Bəh - daş, bəh, mərd gör A - zər - bay - can, nə bə - sat var! Şən el - lə - rin bax - tə - var ya - şar sə - Coş - du ye - nə ü - rə - yim - də ar - zu.

1. nin 2. lar - lar

როგორც ჩანს, ამ სიმღერაზე ერთობლივად მუაობდნენ – ორი ერის წარმომადგენელი კომპოზიტორები.

კითხვები

1. რომელ ხალხს ეკუთვნის სიმღერა „მინდორში არყის ხე იდგა“?
2. რომელი კომპოზიტორის სიმღერებში იქნა ფართოდ გამოყენებული ხალხური სიმღერები?
3. რომელი ხალხის წარმომადგენლები არიან კომპოზიტორები, რომლებმაც დაწერეს „კეთილი მხარე, აზერბაიჯანი“?

დავალებები: მოამზადეთ ზეპირად პრეზენტაცია პ.ი. ჩაიკოვსკის შესახებ..

მაესტრო ნიაზი და სიმფონიური მულამი „რასტი“

ნიაზი

გენიალური აზერბაიჯანელი დირიჟორი და კომპოზიტორი ნიაზი ზულფუგარ ოღლუ ტაჰირზადე – ჰაჯიბეკოვი, დაიბადა 1912 წელს ქალაქ თბილისში ცნობილი კომპოზიტორის ზულფუგარ ჰაჯიბეკოვის (უზეირ ჰაჯიბეილის ძმის) ოჯახში.

უკვე მცირე ასაკში ნიაზიში, რომელიც გარემორტყმული იყო მუსიკოს მოღვაწეებით, იღვიძებს მუსიკისადმი დიდი ინტერესი. ნიაზიმ მიიღო საწყისი განათლება ბაქოს მუსიკალურ სასწავლებელში. შემდგომში სწავლის გასაგრძელებლად იგი მიემგზავრება მოსკოვსა და ლენინგრადში (დღევანდელი სანქტ-

პეტერბურგი).

1935 წელს იგი წერს თავის პირველ ნაწარმოებებს- სიმფონიური პოემა „ზაქათალის სუიტა“, სიმღერები „სიმღერა სამშობლოზე“ და „პირველი დეპუტატი“. 1937 წელს მას იწვევენ მ.ფ. ახუნდოვის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრში დირიჟორის თანამდებობაზე. 1938 წელს მოსკოვში აზერბაიჯანის ხელოვნების დეკადის ჩატარებისას დირიჟორობს მუსლიმ მაგომაევის ოპერა „ნარგიზს“. ნიაზი დირიჟორობდა უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერა „ქოროღლის“ დადგმისას, ყარა ყარაევისა და ჯავდედ ჰაჯიევის „სამშობლოს“, ფიქრეთ ამიროვის „სევილის“, არიფ მელიკოვის ბალეტს „თქმულება სიყვარულზე“. წარსული საუკუნის 40-იან წლებში, ნიაზის მიერ დაწერილი იქნა ისეთი ბრწყინვალე ნაწარმოებები, როგორებიცაა ოპერა-კანტატა „1920 წლში“, „საცეკვაო სუიტა“, „გაითაგი“ სიმფონიური ორკესტრისათვის და რიგი პოპულარული სიმღერები. 1942 წელს კომპოზიტორმა დაწერა ლირიულ - როანტიული ოპერა „ჰოსროვი და შირინი“, 1949 წელს - სიმფონიური მულამი „რასტი“, ხოლო 1962 წელს - ინდოელი მწერლის რაბინდრანატ ტაგორის ნაწარმოებების საფუძველზე - ბალეტი „ჩიტრა“. კომპოზიტორს ამ ბალეტისათვის მიენიჭა ნერუს სახელობის საერთაშორისო პრემიის ლაურეატის წოდება. გენიალური კომპოზიტორი და დირიჟორი გარდაიცვალა 1984 წელს ბაქოში.

მუსლიმ მაგომაევი არულებს
„სიმღერა სამშობლოზე“.
დირიჟორი მაესტრო ნიაზი

მოეუსმინოთ მუსიკას

1. ნიაზი. ნაწყვეტი სიმფონიური მულამი „რასტის“ „მაიეს“ განყოფილებიდან.
2. ნაწყვეტი კლასიკური აზერბაიჯანული მულამი „რასტის“ „მაიეს“ განყოფილებიდან.

მსგავსი მახასიათებლები

1. ერთნაირი დასახელებები.
2. მაწილების ერთნაირი დასახელებები.
3. ერთნაირი მელოდოლოგია.

განსხვავებული მახასიათებლები

1. სიმფონიური მულამი სრულდება სიმფონიური ორკესტრით.
2. კლასიკურ მულამს ასრულებს ხალხური ინსტრუმენტების ტრიო.

ვიმღეროთ ნოტებით

სიმფონიური მულამის „რასტის“ „გიარაის“ ნაწილის ნაწყვეტი

ვსწავლობთ ახალ სიმღერას

სიმღერა სამშობლოზე (VƏTƏN HAQQINDA MAHNI)

ნიაზის მუსიკა,
სულეიმან რუსტამის სიტყვები

I

Əcəb ağ gündədir mənim Vətənim,
Günlər keçir bayram kimi, el gülür.
Rəngdən-rəngə girir çölüm, çəmənim,
Aşığın sazında gülür, tel gülür.

მისამღერი:

Gülür bağlar, uca dağlar,
Əcəb gözəldir, bu şəhər çəğlar.

II

Yaxın gələ bilməz bizə kədər, yas,
Gülür ölkəmizin qızı, gəlini.
Gecə-gündüz nəğmə söylər Kür, Araz,
Kim istəməz azad, xoşbəxt elini?!

მისამღერი:

Dil azaddır, el azaddır,
Azad sazlarda söz azaddır.

კითხვები

1. როგორ ოჯახში დაიბადა ნიაზი?
2. როგორი ხასიათისაა სიმფონიური მულამი „რასტი“?
3. ვინ არიან „სიმღერა სამშობლოზე“ ავტორები?

დავალება: დააილუსტრირეთ „სიმღერა სამშობლოზე“.

ტოფიკ კულიევი და აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები

ტოფიკ კულიევი

გამოჩენილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი ტოფიკ ალექპერ ოღლუ კულიევი დაიბადა 1917 წლის 7 ნოემბერს ქალაქ ბაქოში. 1934 წელს მან ჩააბარა აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიის ფორტეპიანოსა და დირიჟორობის ფაკულტეტზე. ერთ-ერთი მისი პირველი სიმღერა, რომელიც დაწერილია მ.ა. საბირის სიტყვებზე „ბავშვი და ყინული“ („Uşaq və buz“), - „Dərsə gedən bir uşaq“ შექმნილი იყო ზუსტად ამ წლებში. ტოფიკ კულიევმა, ნოტებზე მუდამების „რასტისა“ და „ხაზულ სეგახის“ გადაყვანისას, ასევე დაამუშავა ისინი ფორტეპიანოსათვის. მოგვიანებით კომპოზიტორმა გააგრძელა თავისი სწავლა მოსკოვის კონსერვატორიაში, ფორტეპიანოსა და სადირიჟორო კლასით. იმავდროულად, ცნობილი რუსი დირიჟორის ალექსანდრე ცვასმანის საესტრადო ორკესტრში იგი უკრავდა პიანინოზე.

1939 წელს კომპოზიტორი ბაქოში დაბრუნებისას ხშირად გამოდიოდა ორკესტრით მებრძოლების წინაშე.

ომის შემდეგ წლებში ტოფიკ კულიევმა შექმნა უამრავი მშვენიერი მუსიკა კინოფილმებისათვის. წარსული საუკუნის 50-ან წლებში კომპოზიტორმა დაამუშავა ფორტეპიანოსათვის ისეთი ხალხური ცეკვები როგორებიცაა „ნუზა“, „გულუ“, „ბრილიანტი“, „Yüz bir“ (ას ერთი), „ასკერანი“, „Qızılgül“ („ვარდი“), „Altı nömrə“ („ნომერი ექვსი“), „Lalə“ („ყაყაჩო“), „შალახო“, „ხალაბაჯი“, „ნარინჯი“, „დარჩინი“, „კეჩიმემესი“, „ჯიგჯიგა“, „ბეხტევერი“, „თურაჯი“.

1958 წლიდან 2000 წლამდე ტოფიკ კულიევი მუშაობდა უზეირ ჰაჯიბეილის ბაქოს მუსიკალურ აკადემიაში პროფესორის თანამდებობაზე.

ტოფიკ კულიევმა დაწერა მუსიკა კინოფილმებისათვის „Ögey ana“ („დედინა ცვალი“), „ბაჰტიარი“, „Onu bağışlamaq olarmı?“ („შეიძლება ამის პატიება?“), „სასწაულებათა კუნძული“, „ტელეფონისტი ქალბატონი“, „ნასიმი“ და სხვა.

მრავალი წლის განმავლობაში ტოფიკ კულიევი იყო აზერბაიჯანის კომპოზიტორთა კავშირის თავმჯდომარე. კომპოზიტორი გარდაიცვალა 2000 წელს.

ფარუკ ბადაბეილი
ასრულებს ფორტეპიანოს
ნაწარმოებებს „გაითალი“

მოეუსმინოთ მუსიკას

ტოფიკ კულიევი. საფორტეპიანო პიესა „გაითალი“.

ეს ცეკვა, რომელიც დაწერილია ხალხური სულით ფორტეპიანოსათვის, - ვირტუოზული ნაწარმოებია. მისი პირველი შემსრულებელი იყო ფარხათ ბადაბეილი. აღსანიშნავია, რომ ფორტეპიანოს პიესა „გაითალი“ შექმნილი იყო იგივე სახელის მქონე აზერბაიჯანულ ხალხურ ცეკვაზე.

ვიმლეროთ ნოტებით

ფრაგმენტი აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვა „გაითალიდან“

Allegretto

ვიმლეროთ სიმლერა ნოტები სიტყვებით

სიმლერა სამშობლოზე
(VƏTƏN HAQQINDA MAHNI)

ნიაზის მუსიკა,

სულეიმან რუსტამის სიტყვები

Allegretto

Ө - cəb ağ gün - də - dir mə - nim Və - tə - nim,
 Gün - lər ke - çir bay - ram ki - mi, el gü - lür.
 Rəng - dən-rən - gə gi - rir çə - lüm, ça - mə - nim.
 A - şı - ğin sa - zın - da gü - lür, tel gü - lür.
 მისამლერი:
 Gü - lür bağ - lar, u - ca dağ - lar,
 ə - cəb gۆ - zəl - dir, bu şən çağ - lar, gü - lür bağ -
 lar, u - ca dağ - lar,
 ə - cəb gۆ - zəl - dir, bu şən çağ - lar.

კითხვები

1. რომელი ხალხური სიმღერები დაამუშავა ტოფიკ კულიევმა ფორტეპიანოსათვის?
2. ვის ეკუთვნის „გაითალის“ ნაწარმოები, რომელიც დაწერილია ფორტეპიანოსათვის, - ხალხს თუ კომპოზიტორს?
3. ვის სიტყვებზე დაწერა „სიმლერა სამშობლოზე“ („Vətən haqqında mahnı“) ნიაზიმ?

დავალებები: მოამზადე მოკლე ზეპირი პრეზენტაცია ცნობილ მოცეკვავეებზე.

მცირე ჯამური შეფასება

გამოარჩიეთ კომპოზიტორები ფოტოსურათებით

ტესტები

1. ვინ არის ოპერეტა „არშინ მალ ალანის“ ავტორი?

ა) ყარა ყარაევი ბ) ფიქრეთ ამიროვი გ) უზეირ ჰაჯიბეილი

2. ვინ არის სიმფონიური მუღამის „რასტის“ ავტორი?

ა) ფიქრეთ ამიროვი ბ) სულეიმან ალესკეროვი გ) ნიაზი

3. ვინ არის სიმფონიური მუღამის „შურის“ ავტორი?

ა) ყარა ყარაევი ბ) ფიქრეთ ამიროვი გ) ნიაზი

4. რომელ ხალხს ეკუთვნის ცეკვა „ლენდლერი“?

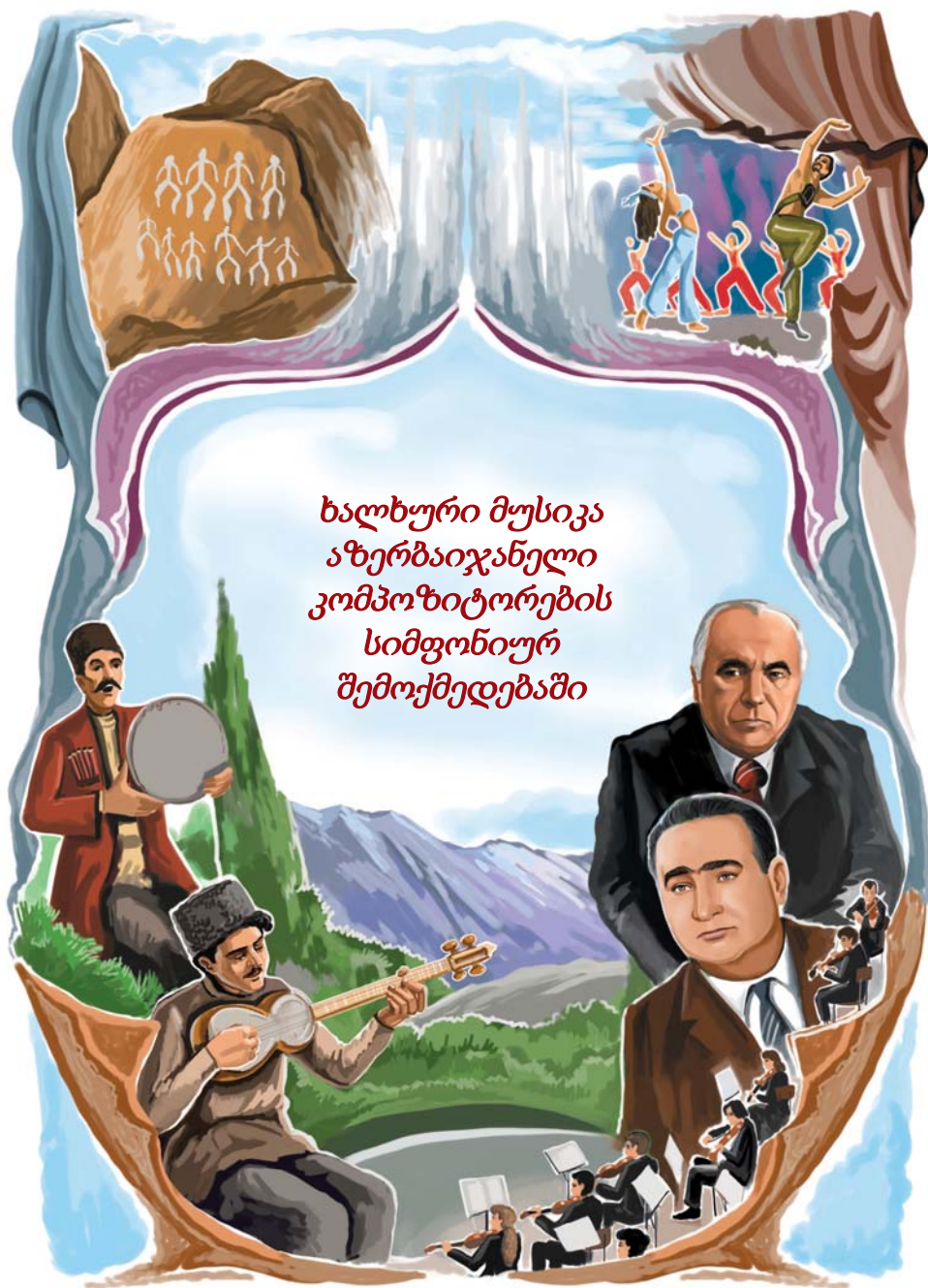
ა) ფრანგ ბ) გერმანელ გ) ავსტრიელ

5. რომელი ხალხის წარმომადგენელია ი.შტრაუსი (შვილი)?

ა) ფრაგი ბ) რუსი გ) ავსტრიელი

6. რომელ ხალხს ეკუთვნის ცეკვები „ტერეკემე“, „ვაგზალი“, „გაითალი“, „თურაჯი“, „დარჩინი“?

ა) ქართველს ბ) რუსს გ) აზერბაიჯანელს

ხალხური მუსიკა
აზერბაიჯანელი
კომპოზიტორების
სიმფონიურ
შემოქმედებაში

ყარა ყარაევი და მსოფლიო ხალხების მუსიკა

ყარა ყარაევი

მსოფლიოში ცნობილი კომპოზიტორი ყარა ყარაევი დაიბადა ქალაქ ბაქოში 1918 წელს, ექიმის ოჯახში. 1935 წელს მან ჩააბარა აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიაში კომპოზიციის ფაკულტეტზე, სადაც სწავლობდა აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკის უზეირ ჰაჯიბეილის კლასში. 1938 წელს მან დაწერა მსხვილი ნაწარმოები – კანტატა „*Ürək mahnısı*“ („სულიერი სიმღერა“), იმავე წელს ჩააბარა მოსკოვის სახელმწიფო კონსერვატორიაში, კომპოზიციის ფაკულტეტზე, და დაამთავრა ის დ. შოსტაკოვიჩის კლასით. კონსერვატორიაში სწავლების დროს მან ჯავდეთ ჰაჯიევთან ერთად ჩაიფიქრა თანამედროვე თემაზე ოპერა „აინას“ ყარა ყარაევი დაწერა, რომელიც ვერ იქნა დასრულებული. შემდგომ, ყარა ყარაევმა და ჯავდეთ ჰაჯიევმა ისმაილ იდაიათხადეს ლიბრეტოზე და მამედ რაჰიმის სიტყვებზე დაწერეს ოპერა „*Vətən*“ („სამშობლო“), რომლისთვისაც მათ მიენიჭათ სახელმწიფო პრემია. 1948 წელს ყარა ყარაევმა, მის მიერ დაწერილი სიმფონიური პოემის „ლეილა და მეჯნუნის“ (ნიზამი განჯევის 800 წელთან დაკავშირებით), კვლავ მიიღო სახელმწიფო პრემია. მოგვიანებით, კომპოზიტორის მიერ, რომელმაც განავითარა კლასიკური საბალეტო მუსიკის ტრადიციები, შექმნილი იქნა ბალეტი „შვიდი მზეთუნახავი“. 1952 წელს ყარა ყარაევი ვიზიტით ეწვია ალბანეთის სახალხო რესპუბლიკას და ამ ხალხის მელოდიების საფუძველზე დაწერა „ალბანური რაფსოდია“ სიმფონიური ორკესტრისათვის. „დონ კიხოტის“ გრავიურების შემდეგ (ამავე სახელწოდების ფილმისა), ესპანური ხალხური მუსიკის ინტონაციებზე დაწერილი, ყარა ყარაევი მუშაობს ბალეტ „ჭექა - ქუხილის გზებზე“, რომელიც მიძღვნილია აფრიკის აბორიგენ მოსახლეობაზე. ბალეტი დადგმული იყო სცენაზე 1958 წელს. სიუიტა „ვიეტნამში“ კომპოზიტორი სიმფონიური ორკესტრის სხვადასხვა ტემბრების მეშვეობით აწვითარებს ვიეტნამურ ხალხურ მუსიკალურ ინტონაციებს. მუსიკალური ნიმუშები, რომელნიც დაწერილია კომპოზიტორის მიერ მრავალი ფილმისათვის, მ.ლერმონტოვის დრამა „მასკარადი“, უ. შექსპირის „ჰამლეტი“, დაფუძნებული არის ზუსტად იმ ქვეყნების ხალხური მუსიკის ინტონაციებზე. თავისი ტრადიციებისადმი ერთგულების გამო, ყარა ყარაევმა თავის ბალეტში „შვიდი მზეთუნახავი“ შექმნა შვიდი მზეთუნახავის სურათი – სხვადასხვა ხალხების წარმომადგენლები, იყენებს ამ ხალხის მუსიკალურ ინტონაციებს.

ყარა ყარაევი გარდაიცვალა 1982 წლის 13 მაისს.

მოვეუსმინოთ მუსიკას

ყარა ყარაევი. „სლავური მზეთუნახავი“ „შვიდი მზეთუნახავის“ ბალეტიდან.
ყარა ყარაევი. „ირანელი მზეთუნახავი“ „შვიდი მზეთუნახავის“ ბალეტიდან.

ვიმღეროთ ნოტებით

ყარა ყარავეი. მელოდია ბალეტისა და „ჭეჭა- ქუხილის გზებზე“

შეშფოთებით

გავიხსენოთ სიმღერა და ვიმღეროთ ნოტებით ორ და სამ ხმაში

ახალგაზრდული სიმღერა (GƏNCLİK MAHNISI)

ყარა ყარავეის მუსიკა,
ევგენი დოლმატოვსკის სიტყვები
(იუსიფ ჰასანბეკოვის თარგმანი).

Tempo di valse

mf

Xop. S. A. Dal - ga - li Xə - zər - də biz
sal - dıq ilk qəh - rə - man bir şə - hər Bu şə -
hər - dən, bu yer - dən gör - mə - yib heç bə - şər. Bir vü -
qar - la, if - ti - xar - la du - rur şəh - rət
a - da - sı, Bu - ruq - la - rın dal - ga - lar - la
qov - ga - sı var, qov - ga - sı!

Prune:

კითხვები

1. რომელ ბალეტში ყარა ყარავეი გადმოსცემს მუსიკის მეშვეობით შვიდი მზეთუნახავების სურათს?
2. ყარა ყარავეის რომელ მუსიკალურ ნაწარმოებებს იცნობ შენ?
3. ვინ არიან „ახალგაზრდული სიმღერის“ („Gənclik mahnısı“) ავტორები?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია ყარა ყარავეზე.

სულეიმან ასკეროვი და სიმფონიური მულამი „ბაიათი- შირაზი“

სულეიმან
ასკეროვი

სულეიმან ასკეროვი დაიბადა 1924 წელს ქალაქ შუშაში. შუშას საშუალო-სპეციალური მუსიკალური სკოლის თარზე განათლების დამთავრების შემდეგ, 1943 წელს იგი აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიაში, კონსერვატორიაში სწავლის პროცესში მან დაწერა, სიმფონიური პოემა „აზი ასლანოვის ხსოვნაზე“, მუსიკალური კომედია „სიყვარულის ყვავილი“ („Məhəbbət gülü“), ვიოლინო, ვიოლონჩელო და საფორტეპიანო ტრიო, სიმღერები „დამელოდე მე“ („Gözlə məni“), „გელოდები შენ“ („Gözləyirəm“), „მოგონებები“ („Xatirə“) და სხვა მუსიკალური ნიმუშები. 1948 წელს სულეიმან ასკეროვმა დაამთავრა კონსერვატორია სიმფონია „სამშობლოს“ („Vətən“) დაწერით. 1967 წელს კომპოზიტორის მუსიკალური კომედია „მილიონერის ღატაკი შვილი“ („Milyonçunun dilənçi oğlu“) დაჯილდოვდა აზერბაიჯანის სახელმწიფო პრემიით. და მისი ოპერეტა „ულდუზი“ იყო დადგმული, არა მხოლოდ აზერბაიჯანის სცენაზე, არამედ თურქეთშიც. ამ ოპერეტის საფუძველზე იყო გადაღებული იმავე სახელწოდების დოკუმენტური ფილმი. 1962 წელს სცენაზე იქნა დადგმული კომპოზიტორის ოპერა „ბაჰადური და სონა“, დაწერილი ნარიმან ნარიმანოვის იმავე სახელწოდების ნაწარმოების მიხედვით. ბოლო წლებში სულეიმან ასკეროვის მიერ დაწერილი იყო ისეთი კანტატები, როგორებიცაა: „გაუმარჯოს სამშობლოს“ („Vətənə eşq olsun“), „გაზაფხულის მელოდიები“ („Bahar təranələri“), „ერთი დროის ქვეშ“ („Bir bayraq altında“) და ვოკალურ- სიმფონიური პოემა „ჩინგიზ ილდირიმ“. სიმფონიური მულამი „ბაიათი-შირაზი“ - კომპოზიტორის ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოებია. სულეიმან ასკეროვის რომანსი-გაზელს „Sərvixuramanım mənim“, „Vətənimdir“ დღესაც არ დაუკარგავს თავისი პოპულარობა და ხალხში სარგებლობს სიყვარულით. კომპოზიტორის მიერ არის დაწერილი უამრავი სიმღერა როგორც დიდებისათვის ასევე ბავშვებისთვისაც.

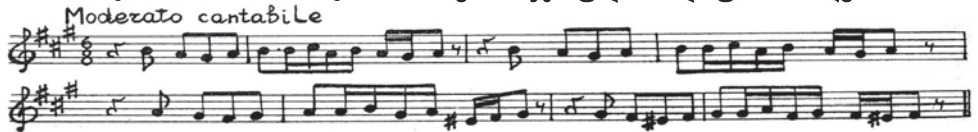
მოვუსმინოთ მუსიკას

სულეიმან ასკეროვი. სიმფონიური მულამის ნაკვეთი „ბაიათი-შირაზიდან“.

ამ სიმფონიურ მულამში არის იმპროვიზაციის (თავისუფალ რიტმში) ხასიათის ნაწილები, რიტმული ზუსტი ტესნივები, დირინგე და რენგები. კომპოზიტორი, სხვადასხვა კოლორიტული მუსიკალური სიმფონიური ორკესტრის ინსტრუმენტების გამოყენებით, ქმნიდა მთლიან სურათს, რომელიც გადმოსცემს ორი ახალგაზრდა შეყვარებული გულების განცდებს.

ვიმღეროთ ნოტებით

«Küçələrə su səpmişəm». აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა.

რამიდ ბეიბუტოვის შესრულებული ეს მუსიკა, რომელიც დაფუძნებულია მულამ „ბაიათი- შირაზზე“, ედრება ვარიანტს, რომელიც შესრულდა ნოტებით.

ვიმღეროთ სიმღერა ნოტები სიტყვებით

„Aman, ovçu“. აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა.

Andantino

A - man, ov - çu, vur - ma mə - ni,
Mən bu da - ğın, a ba-lam, ma - ra - lı - yam.
Ma-ra - lı - yam, ma - ra - lı - yam,
Mən bu ye - rin, a gü-lüm, ma - ra - lı - yam, ba - la,
Ov - çu ə - lin - dən, a ba-lam, ya - ra - lı - yam.

ეს სიმღერა არის დაფუძნებული მუღამ „ბაიათი-შირაზზე“.

ვსწავლობთ ახალ სიმღერას

AMAN, OVÇU

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

Aman, ovçu, vurma məni
Mən bu dağın, a balam, maralıyam.
Maralıyam, maralıyam,
Mən bu yerin, a gülüm, maralıyam, bala
Ovçu əlindən, a balam, yaralıyam.

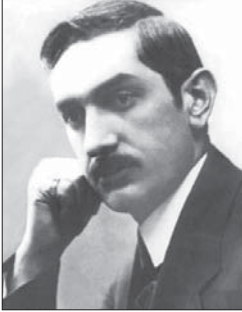
ამ სიმღერაში გამოხატულია უნიკალური აზერბაიჯანული ცხოველთა ფაუნა – ირემი. ირემი თხოვს მონადირეს არ მოკლას იგი, რომ აზერბაიჯანულ ბუნებას არ გამოაკლდეს ასეთი ულამაზესი, კეთილშობილი ცხოველი.

კითხვები

1. ვინ არის ავტორი სიმღერის მუღამის „ბაიათი-შირაზი“?
2. რომელი ხალხური სიმღერები არის მუღამის საფუძველზე „ბაიათი-შირაზი“?
3. სულეიმან ალექსეროვის კიდეგ რომელი შემოქმედება არის შენთვის ცნობილი?

დავალებები: დახატე სიმღერის ილუსტრაცია „Aman, ovçu“.

ხალხური მუსიკა მუსლიმ მაგომაევის შემოქმედებაში

**მუსლიმ
მაგომაევი**

აზდულ მუსლიმ მაგომედ ოღლუ მაგომაევი დაიბადა 1885 წელს ქალაქ გროზნოში. მისი მამა ბრწყინვალედ უკრავდა ხალხურ ინსტრუმენტებზე, და დედა, თავისი მელოდიური, მომხიბლავი ხმით ასრულებდა ხალხურ სიმღერებს. მუსლიმ მაგომაევი, რომელმაც მიიღო დაწყებითი განათლება გროზნოს ორწლიან სკოლაში, მის მერე აბარებს გორის სემინარიაში, რომელსაც ამთავრებს ერთ წელს უზეირ გაჯიბეილთან ერთად.

ამ სასწავლო დაწესებულებაში ის სწავლობს დაკვრას ვიოლინოზე და ჰობოიზე, შეისწავლის ვოკალს და თეორიას, და ხდება ორკესტრის სოლისტი და დირიჟორობს ორკესტრს. ზუსტად ამ პერიოდში

მუსლიმ მაგომაევი სწავლობს აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკის სინატიფს.

1905 წელს მუსლიმ მაგომაევი ჩამოდის ბაქოში, 1911 წლამდე ის ცხოვრობდა ლენქორანში, სადაც ასწავლიდა სკოლაში. აქ მან კიდევ ჩამოაყალიბა მოსწავლეთა გუნდი, დრამატული წრე. 1911 წელს მან გამოცდები ექსტერნად ჩააბარა თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტში და იქვე 1912 წელს, როგორც უზეირ ჰაჯიბეილის ახლო მოკავშირე, აქტიურად მონაწილეობს აზერბაიჯანის მუსიკალურ ცხოვრებაში; ის უკრავდა ორკესტრში ვიოლინოზე, დირიჟორობდა საოპერო დადგმებს. 1916 წელს კომპოზიტორმა დაწერა თავისი პირველი ოპერა - „შახ ისმაილ“-ი, რომელიც იყო დადგმული 1919 წელს. 1924-25 და შემდეგი წლები კომპოზიტორის მიერ იყო დაწერილი ისეთი სიმღერები, როგორიც არის „გაზაფხული“ („Yaz“), „მინდორი“ („Tarla“), „ჩვენი სოფელი“ („Bizim kənd“), „ნავთობი“, და პატარა საორკესტრო ნაწარმოებიდან - რაფსოდია „აზერბაიჯანის სტეპებში“ („Azərbaycan çöllərində“), „ჯეირანი“, ისეთი ცეკვები, როგორებიცაა „ლეზგინკა“, „ტურაჯი“, „ასკერანი“, „შალალე“, მუსიკალური ნიმუშები „რენგი-შუმტერი“, „ტესნიფი-შურ“, „პიშდერამადი-ჩახარგიახ“, „რადიომარში“.

1935 წელს კომპოზიტორმა შექმნა ოპერა „ნარგიზი“, დაწერილია რევოლუციის თემაზე. ამ ოპერაში კომპოზიტორი, ისევე როგორც „შახ-ისმაილი“-ს ოპერაში, ორიგინალურ მუსიკასთან ერთად იყენებდა ხალხური მუსიკის ნიმუშებსაც. მუსლიმ მაგომაევი დაიღუპა 1937 წელს ნალჩიკში, დაკრძალულია ბაქოში.

მოვუსმინოთ მუსიკას

მუსლიმ მაგომაევი. ოპერა „ნარგიზ“-ი. ნაწყვეტი „ნარგიზის არიების“ 1-ლი აქტიდან

ვიმღეოთ ნოტებით

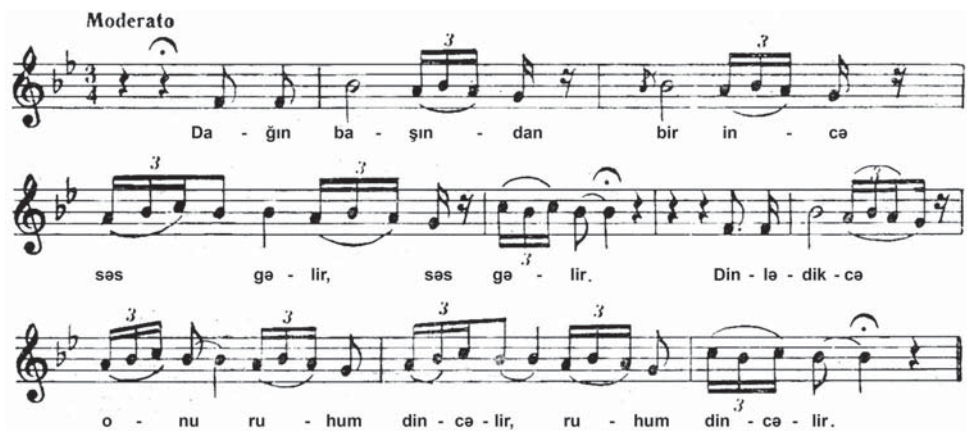
მუსლიმ მაგომაევი. ოპერა „ნარგიზი“. ნაწყვეტი „გოგოების გუნდის“ 1-ლი აქტიდან

ლირიული და საცეკვაო გუნდის მელოდია, და ასევე, კულტურის სტრუქტურა იზიდავს ხახური სიმღერების ამ მუსიკალურ ნიმუშებს.

ვიმღეოთ სიმღერა ნოტებზე სიტყვებით

მუსლიმ მაგომაევი. ოპერა „ნარგიზი“. ნაკვეთი „ნარგიზის არიები“ -ს 1-ლი აქტიდან

კითხვები

1. მუსლიმ მაგომაევის რომელი ოპერებია შენთვის ცნობილი?
2. აზერბაიჯანის ხალხური სიმღერებიდან რომელი ნიმუშები იყო გამოყენებული მუსლიმ მაგომაევის მიერ მის ნაწარმოებებში?
3. რომელ თემაზეა დაწერილი ოპერა „ნარგიზი“.

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია მუსლიმ მაგომაევზე.

ჯახანგიორ ჯახანგიროვი და ხალხური მუსიკა

ჯახანგიორ
ჯახანგიროვი

გამოჩენილი კომპოზიტორი ჯახანგიორ შირგაშთ ოღლუ ჯახანგიროვი დაიბადა 1921 წელს ქალაქ ბაქოში, ბალახანის დასახლებაში, მუშის ოჯახში, რომელიც მუშაობდა ნავთობის ჭაბურღილზე. შვიდ წლიანი სკოლის დამთავრების შემდეგ ჯახანგიორ მა გამოიჩინა დიდი ინტერესი მუსიკისა და თეატრისადმი. მან ჩააბარა ბაქოს თეატრალურ სასწავლებელში, იმავდროულად აგრძელებდა სწავლას მუსიკალურ სკოლაში. 1940 წელს მან ჩააბარა აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიაში ხალხური მუსიკის განყოფილებაზე და ხელმძღვანელობდა ფილარმონიაში სიმღერისა და ცეკვის გუნდურ ანსამბლს. 1944 წელს ჯახანგიორ ჯახანგიროვს პატიჟებენ გუნდის ხელმძღვანელად რადიოში. სწავლის წლებში მის მიერ შექმნილი იქნა რომანსი „გიულ ჯამალინი“ ნიზამის სიტყვებზე, სონატინა ვიოლინოსათვის და ფორტეპიანოსათვის, ვოკალურ-სიმფონიური პოემა „არაქსის იმ მხარეს“ („Arazın o tayında“).

ჯახანგიორ ჯახანგიროვმა 1951 წელს დაამთავრა კონსერვატორია „კონცერტით ვიოლინოს და სიმფონიური ორკესტრისათვის“, 1954 წლიდან სიცოცხლის ბოლომდე ხელმძღვანელობდა საგუნდო კათედრას და დირიჟორობდა კონსერვატორიაში. 1957 წელს კომპოზიტორმა მწერალ მირზა იბრაგიმოვის რომანის „დადგება დღეს“ („Gələcək gün“) საფუძველზე შექმნა ოპერა „აზადი“, 1959 წელს – კანტატა „ფიზული“, რომელმაც პირველი ადგილი დაიკავა კონკურსში, რომელიც მიძღვნილი იყო მ.ფიზულის 400 წლისთავისადმი. ამ წლებში კომპოზიტორის მიერ შექმნილი იქნა უამრავი სიმღერა და სხვადასხვა ჟანრის მუსიკალური ნაწარმოებები. 1979 წელს კომპოზიტორის ოპერა „მომღერლის ბედი“ („Xanəndənin taleyi“) დადგმული იქნა მ.ფ. ახუნდოვის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენაზე. ყველა მისი ნაწარმოებები დაფუძნებულია აზერბაიჯანულ მულამებზე, სახალხო სიმღერებზე და ცეკვებზე. ჯახანგიორ ჯახანგიროვი გარდაიცვალა 1992 წელს ქალაქ ბაქოში.

მოვეუსმინოთ მუსიკას

ჯ.ჯახანგიროვი. „კონცერტი ვიოლინოსა და სიმფონიური ორკესტრისათვის“ I ნაწილის ძირითადი თემა.

ჯ.ჯახანგიროვმა გამოიყენა ამ ნაწარმოებში აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „Bu gün ayın üçüdü“ მელოდია. პირველად ეს ნაწარმოები შესრულებული იქნა სახალხო არტისტის აზად ალიევის მიერ.

აზად ალიევი,
მევიოლინე,
სახალხო არტისტი

ვიმღეროთ ნოტებით

„Bu gün ayın üçüdü”. აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა

გავიხსენოთ და ვიმღეროთ სიმღერა

ყარაბაღი

ჯახანგირ ჯახანგიროვის მუსიკა,
რაფიკა ზეკას სიტყვები

I

Sən ellərin, könüllərin
Ülvi diyarısan,
Şirin canın, Azərbaycanın
Bir əbədi baharısan.

II

Quşlar uçar, güllər açar
Mavi qucağında.
Hara baxsan, zövq alacaqsan
Sənin İsa bulağında.

მისამღერი:

Cənnətim Qarabağ!
Zinətim Qarabağ!
Nəğmələr gülüstanısan,
Sevgi dastanısan.

მისამღერი:

კითხვები

1. თავის შემოქმედებაში რომელმა კომპოზიტორმა გამოიყენა აზერბაიჯანულ ხალხური სიმღერა „Bu gün ayın üçüdü“?
2. რომელ ტონალობაში ისმის სიმღერა „Bu gün ayın üçüdü“, შესრულებული ნოტებით?
3. ვინ არის ავტორი სიმღერის „ყარაბაღი“ და რა ხასიათიასა ეს სიმღერა?

დავალებები: დახატეთ სურათი სიმღერა „ყარაბაღი“ შინაარსის მიხედვით.

თემა 13-14

I სემესტრში, განვლილი თემების გამეორება.

თემა 15-16

საკლასო კონცერტისათვის მზადება.

თემა 17

დიდი ჯამური შეფასება

რომელ კომპოზიტორებზეა დახატული ეს მეგობრული სახუმარო პორტრეტები?

მხატვარი
ნაჭაფგულუ

მხატვარი
გასან
ახვერდიევი

მხატვარი
ტაირ
სალაზოვი

მხატვარი
გასან
ახვერდიევი

მხატვარი
ნაჭაფგულუ

ტ ე ს ტ ე ბ ი

1. ვის ეკუთვნის მუსიკალური ნიმუშები „სლავური მზეთუნახავი“ და „ირანელი მზეთუნახავი“?

ა) ა. მელიკოვი ბ) ს. რუსტამოვი გ) ყ.ყარაევი

2. რომელი კომპოზიტორია სიმფონიური მუდამის „ბაიათი-შირაზის“ ავტორი?

ა) ი.ს. ბახი ბ) ს. ალესკეროვი გ) მ.მაგომაევი

3. ვინ არის ოპერა „ნარგიზის“ ავტორი?

ა) ტ. კულიევი ბ) ს. ალესკეროვი გ) მ.მაგომაევი

4. რომელმა კომპოზიტორმა გამოიყენა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Bu gün ayın sığdır“ თავის „კონცერტი ვიოლინოს და სიმფონიური ორკესტრისთვის“?

ა) რ. მუსტაფაევი ბ) ჯ.ჯახანგიროვი გ) ა. რზაევი

მულამიდან
ოპერამდე

მულამზე

აზერბაიჯანულ მუსიკაში, ევროპული მუსიკისგან განსხვავებით, არსებობს არა ორი, არამედ შვიდი ძირითადი მუსიკალური ჰარმონია - მაგამები, ანუ შვიდი მულამი.

დროთა განმავლობაში ეს ციკლი შვიდი ძირითადი მულამიდან, გაუმჯობესდა და დაიხვეწა ხალხური ხელოვნების მიერ, გამდიდრდა, გაფართოვდა და შეივსო ახალი მულამებით, რითიც მიიღო მსხვილი მუსიკალური ნაწარმოების ფორმა. შედეგად, მთელი ეს ციკლი გადაიზარდა უმდიდრეს მუსიკალურ მულამის საგანძურში, რამაც ის აქცია ჩვენი ეროვნული მუსიკის დაუფიქციარი ისტორიის ნაწილად. თვითონ შვიდი ნოტის ფაქტის არსებობა, შვიდი დღე კვირაში და შვიდი მულამი მოწმობენ მათში რაღაც საერთოზე და ერთიანობაზე. აქედან იზადება ასეთი ფილოსოფიური ჰარმონია, რომელშიც კვირის ყოველი დღე შეესაბამება ერთ-ერთ მულამს:

რასტი - ორშაბათი;

მულამის ტრიო

შური - სამშაბათი;

სეგიახი - ოთხშაბათი;

ჩახარგიახი - ხუთშაბათი;

ხუმაიუნი - პარასკევი;

ბაიათი-შირაზი - შაბათი;

შიუშტერი - კვირა.

ასე რომ, მულამი ერთიანდება შვიდეულში, დიალექტიკურად მოძრაობს და განვითარდება შვიდეულში, რომელიც გამოხატავს სამყაროს უსაზღვრობას და უსასრულობას. მულამიც უსასრულოა, ამოუწურავი.

მულამის ჩამოყალიბებასა და ფორმირებასთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს, რომ

რელიგიასთან კავშირში მყოფი „ავაზი“ („ტონი“, „მუსიკალური ჰარმონია“), ან „ავაზათი“, მოგვიანებით, გაერთიანდა გაზელთან, გარდაიქმნა მულამში. საუკუნეების განმავლობაში აზერბაიჯანელი მომღერლები – ხანენდე, მულამების შესრულებისას იყენებდნენ ნიზამის, ხაგანის, ფიზულის, ნასიმის, ჰათაის, შირვანის, ვაჰიდის გაზელებს. გამოჩენილი კომპოზიტორი, მუსიკათმცოდნე აფრასიაბ ბადალბეილი ასე გამოთქვამდა მულამზე: „მულამი - არის საფუძველი, ფუნდამენტი, ჩვენი მუსიკის საყრდენი“.

მოგუსმინოთ მუსიკას

სახალხო არტისტის ალიმა გასიმოვას შესრულებით. „ბერდაშ“ მულამიდან „შიუშტერ“-ი.

ჩვენი კომპოზიტორები როგორც შთაგონების წყაროთ, ყოველთვის იყენებდნენ მულამებს, მულამური ინტონაციებით.

მოგუსმინოთ მუსიკას

არიფ მელიკოვი. „სახალხო სცენა“ ბალეტიდან „ლეგენდა სიყვარულზე“.

ბალეტში „ლეგენდა სიყვარულზე“ არიფ მელიკოვმა ნაწილში, რომელიც დაწერილი იყო „სახალხო სცენა“-სთვის, გამოიყენა მულამ „შიუშტერის“ ინტონაციები.

ვიმღეროთ ნოტებით

ტესნიფი „შიუშტერი“ მულამიდან „შიუშტერი“.

Allegretto

ვიმღეროთ სიმღერა ნოტებით სიტყვებით

დედის დარიგება შვილისადმი
(ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ)

უზეირ ჰაჯიბეილის მუსიკა,
მირზა ბაირამოვის სიტყვები.

კითხვები

- რა კავშირი აქვს ჩვენს მულამს და კვირის დღეებს?
- ვინ არიან სიმღერა „დედის დარიგება შვილისადმი“ („Ananın oğluna nəsihəti“) ავტორები?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია მულამზე.

1990 წლის 20 იანვარი და მუღამები

შეჰიდთა ალეა

შეჰიდთა ალეა 1990 წლის 20 იანვარს, ბაქოში შემოყვანილნი იყვნენ საბჭოთა სამხედრო ნაწილები. მათ მიზანს წარმოადგენდა მშვიდობიან მოსახლეობაზე ზეწოლის მოხდენა, რომელმაც პროტესტის ხმა ამოიღო აზერბაიჯანის ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევისათვის და ყოფილი საბჭოთა კავშირის ხელმძღვანელობის ბოროტმოქმედი პოლიტიკის წინააღმდეგ, რომელიც ჩვენი სამშობლოს საზიანოდ მოქმედებდა. რუსულმა ჯარმა მძიმე ტექნიკის დახმარებით დაუნდობლად ჩაახშო მასობრივი

მშვიდობიანი მოსახლეობის პროტესტი. ამ ძალადობის შედეგად მოკლულნი იქნენ ასობით აზერბაიჯანელი მოქალაქეები, მიუხედავად მათი ეროვნებისა.

სისხლიან 20 იანვარს დახოცილი ხალხი დაასაფლავეს შეჰიდთა ახეივანში. ამ დღიდან წითელი მიხაკები გადაიქცნენ უდანაშაულოდ მოკლული შეჰიდების მიერ დაღვრილი სისხლის სიმბოლოდ. ამ დროიდან ჩვენი ხალხი აღნიშნავს 20 იანვარს, როგორც „საყოველთაო გლოვის დღეს“. ქვეყნის ტერიტორიაზე 20 იანვარი გამოცხადდა უქმე დღეთ, რომელიც გადაიქცა ჩვენი ეროვნული ისტორიის ერთ-ერთ ბრწყინვალე გმირობის მაგალითად. ზუსტად 20 იანვარს, შეჰიდთა ახეივანში, ჩვენი ძველი აზერბაიჯანული სახალხო ინსტრუმენტების ხმების შესრულებით - ჰობოის, ქამანჩის, თარის და უდის (ლუთნის) ჟღერდა სამგლოვიარო „ხუმაიუნი“, „შიუმტერი“ მუღამები, ასევე სამხედრო განწობით აღსავსე მულამი „ჩახარგიახი“.

მოგუსმინოთ მუსიკას

„ხუმაიუნი“. აზერბაიჯანული კლასიკური მუღამის ნაწყვეტი.

ვიმღეროთ ნოტებით

მულამ „ხუმაიუნის“ ბგერათ რიგი.

მოვესმინოთ მუსიკას

ოქტაი რაჯაბოვი. სიმფონია – რექვიემ „ჩინგიზი“-ს „რექვიემი“-ს მე – VII ნაწილი.

ეს ნაწარმოები მიძღვნილია აზერბაიჯანის სახალხო გმირის, შეჰიდ ჩინგიზ მუსტაფაევისადმი. ჩვენს მიერ მოსმენილი მუსიკა ჟღერს გუნდის შესრულებით სიტყვების გარეშე სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით.

სიმფონია – რექვიემ „ჩინგიზის“ „რექვიემის“ VII ნაწილი დაფუძნებულია აზერბაიჯანულ კლასიკურ მულამ „ჰუმაიუმზე“.

ჩინგიზ მუსტაფაევი.
აზერბაიჯანის
სახალხო გმირი

ვიმღეროთ სიმღერა

დედის დარიგება შვილისადმი (ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ)

უზეირ ჰაჯიბეილის მუსიკა,

მირზა ბაირამოვის სიტყვები.

I

Bu gün döyüş meydanında qoç kimi sən dayan, oğul,
Bir igidsən adın çıxıb, yayılıb hər yana, oğul,
Sən igidlər cərgəsində həmişə gəl sana, oğul,
Doğubdur mərd ana səni, sən də ol mərdanə oğul,
Qəhrəmanlıq adı səndə olsun nişanə, ay oğul!

II

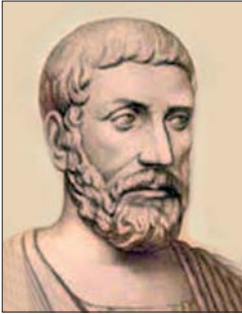
Azərbaycan, igidlərin yayılıb dünyaya səsi,
Hər bir dağın sinəsində var bir Koroğlu qalası.
Bu qanıçən düşmənlərin tezəcə alınar havası,
Çöllər ona məzar olar, kəsilər mürdar nəfəsi.
Al süngünü, sanc gözünə, qoy boyansın qana, oğul!

კითხვები

1. რა ხასიათისაა აზერბაიჯანული მულამი „ხუმაიუნი“?
2. რომელი მულამის საფუძველზეა შექმნილი, შენს მიერ მოსმენილი მუსიკალური ნიმუში ოქტაი რაჯაბოვის სიმფონია-რექვიემ „ჩინგიზი“?
3. ვინ არიან სიმღერა „დედის დარიგება შვილისადმი“ („Ananın oğluna nəsihəti“) ავტორები?

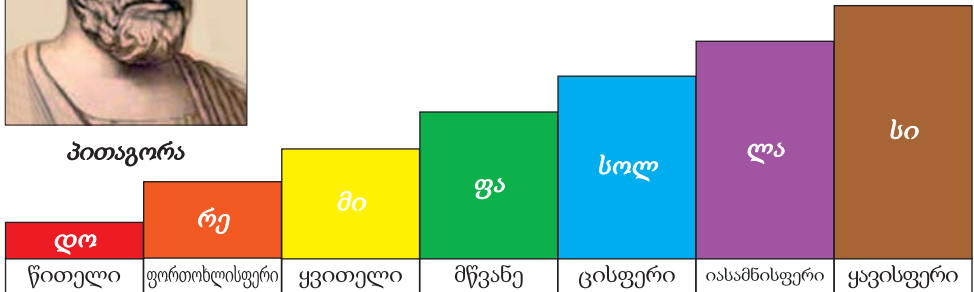
დავალებები: დავხატოთ სურათი თემაზე „შეჰიდთა ალეა 20 იანვარს“.

მუსიკალური ხმებისა და მულამების შესახებ

პითაგორა

ძველმა ბერძენმა ფილოსოფოსმა პითაგორამ (დაახლოებით ჩ.წ. 571-490 წწ.) გამოიგონა 7 მუსიკალური ნოტი. პითაგორემ მოათავსა ეს ნოტები, მათი სიმაღლისა და ფერების მიხედვით, მიხედვით:

სქემაში აღნიშნული დასახელებები აღებულია პირველი სიტყვების მარცვლებიდან, რომელნიც გავრცელებულნი იყვნენ შუა საუკუნეების საეკლესიო ჰიმნში, რომელიც დაწერა თეორეტიკოსმა და კომპოზიტორმა, სანოტო სისტემის შემქმნელმა გვიდო დ/ არეცოს მიერ (995–1050 წწ.) წმინდა იოჰანის საპატივსაცემოდ.

Ut	queant laxis
Re	sonare fibris
Mi	ra gestorum
Fa	mili tuorum
Sol	ve polluti
La	bii reatum
Sa	ncte Iohannes

მოგვიანებით იტალიელმა მუსიკოსებმა დონიმ და ანსელმა, იმისათვის, რომ ადვილი ყოფილიყო წაკითხვა, შეცვალეს ბგერა „it“ თავისი სახელის პირველი ბგერით „do“ (დონი), ხოლო ანსელმა ბგერა „sa“ „si“-ზე. ეს ხმათა რიგი დღევანდელ დღემდე არ შეცვლილა.

ძველ ბერძნებს მიაჩნდათ, რომ ყოველი მე-7 ციული სხეული შეესაბამებოდა ერთ-ერთ ამ 7 ტონთაგან, რომელიც აღმოაჩინა პითაგორამ. ხოლო აღმოსავლეთის მეცნიერები ასე აკავშირებდნენ 7 ციურ სხეულს მულამებს:

- Do** – იუპიტერი – ზერიფქენდი
- Re** – სატურნი – რეხავი
- Mi** – მთავრე – ნევა
- Fa** – მერკური – ბუსელიკი
- Sol** – ვენერა – რასტი
- Lya** – მზე – არაგი
- Si** – მარსი – უშალი

იმის მიუხედავად, რომ მულამები გავრცელებულნი იყვნენ ფართო ტერიტორიაზე, მდინარე ნილოსიდან განგამდე, კავკასიიდან ცენტრალურ აზიამდე და შემდეგ აღმოსავლეთისაკენ სხვადასხვა სახელებით-**მულამი, მაკომი, მუკამი, დესგიახი, ტაქსიმი, რაგა**, მათ გააჩნიათ საერთო ფესვები.

მოვესმინოთ მუსიკას

მულამ „ჰუმაიუნის“ განყოფილება „ბერდაშთი“. სრულდება აზერბაიჯანის სახალხო არტისტის შაფიგა ეივაზოვას მიერ ქამანჩაზე.

უზეირ ჰაჯიბეილი. „აშილსაიაგი“. საფორტეპიანო ტრიოს შესრულებით.

ნაწარმოები „აშილსაიაგი“, დაწერილი ტრიოსთვის (ვიოლინო, ვიოლონჩელი და ფორტეპიანო), ჟღერს აზერბაიჯანული მულამი „შურის“ ინტონაციებზე.

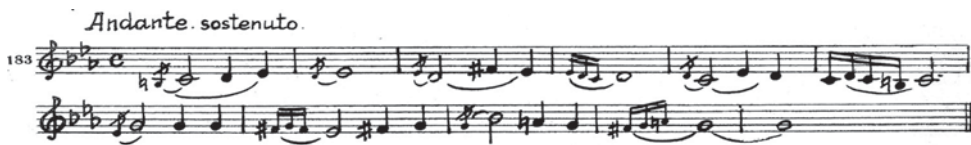

სახალხო არტისტი
შაფიგა ეივაზოვა

ვიმღეროთ ნოტებით

ჯახანგირ ჯახანგიროვი. სიმფონიური პოემის „არაქსის იმ მხარეს“ („Arazın o tayında“) ნაწყვეტი.

ეს მუსიკა დაფუძნებულია მულამ „ჰუმაიუნის“ ინტონაციებზე.

გავიხსენოთ და ვიმღეროთ სიმღერა

ჩვენი ეზო (BİZİM HƏYƏT)

I

Bizim həyətdə çox uşaq var,
Bir-birini çox sevirlər onlar.
Böyük meydandır bizim həyət,
Qaynar qazandır bizim həyət.

მისამღერი:

Bax, bax, nə gözəldir bizim həyət,
Gəl, bax, nə gözəldir bizim həyət.

ფიქრეთ ამიროვის მუსიკა,
თეიმურ ელჩინის სიტყვები.

II

Uca evləri nə göyçəkdir,
Onun dörd yanı gül-çiçəkdir.
Gömgöy dənizdir bizim həyət,
Hər vaxt təmizdir bizim həyət.

ეს სიმღერა დაფუძნებულია აზერბაიჯანულ მულამ „შურზე“.

კითხვები

- რა არის შენთვის ცნობილი, მუსიკალური ნოტების წარმოშობაზე?
- რომელი ინსტრუმენტების ტრიოსთვის არის დაწერილი უზეირ ჰაჯიბეილის „აშილსაიაგი“?
- რა ხასიათისაა სიმღერა „ჩვენი ეზო“ („Bizim həyət“)?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „მუსიკალური ხმები და მულამები“.

მულამები და ფოლკლორული მუსიკა სოლთან ჰაჯიბეკოვის შემოქმედებაში

სოლთან
ჰაჯიბეკოვი

სოლთან ისმაილ ოღლუ ჰაჯიბეკოვი დაიბადა 1919 წელს ქალაქ შუშაში. დაწყებითი სკოლის ორი კლასის დამთავრების შემდეგ, 1930 წელს იგი საცხოვრებლად გადმოდის ქალაქ ბაქოში, სადაც ცხოვრობს მისი ბიძის – გენიალური კომპოზიტორის უზეირ ჰაჯიბეილის ოჯახში. აქ მან დაამთავრა საშუალო-სპეციალური მუსიკალური სკოლა საყვირის კლასით. 1939 წელს სოლთან ჰაჯიბეკოვი იღებს განათლებას აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიაში პროფესორ კომპოზიტორ ბ. ზეიდმანის კლასში. კონსერვატორიაში სწავლის პერიოდში, სცენაზე დადგმული იქნა კომპოზიტორის მუსიკალური კომედია „Qızılgül“ („ვარდი“) (1940). ამ წლებში კომპოზიტორის მიერ დაწერილი იქნა კონცერტი ვიოლინოსა და სიმფონიური ორკესტრისათვის, სიმებიანი კვარტეტისათვის, სიმფონიური ვარიაციები, კანტატა და სხვა ჟანრების ნაწარმოებები.

კონსერვატორიის დამთავრების წელს, 1946 წელს, სოლთან ჰაჯიბეკოვმა ასევე დაამთავრა მუშაობა II სიმფონიაზე. ამ პერიოდში თურქმენეთის სახელმწიფო ოპერისა და ბალეტის თეატრის დაკვეთით იგი იწყებს მუშაობას ოპერაზე „კემინე“ და „კაზი“, მაგრამ მას ვერ ამთავრებს. ამ ნაწარმოების მუსიკის საფუძველზე ს. ჰაჯიბეკოვი წერს სიმფონიურ სურათს „ქარავანი“. 1950 წელს კომპოზიტორი ქმნის ბალეტ „გიულშენს“. 50- იან წლებში ს. ჰაჯიბეკოვმა იმოგზაურა ბულგარეთსა და ჩეხოსლოვაკიაში, სადაც მან დაწერა „ბულგარული სუიტა“ და „ჩეხური ცეკვა“ აზერბაიჯანული ხალხური ინსტრუმენტებისათვის. 1964 წელს, ინდოეთში მოგზაურობის შედეგად, კომპოზიტორმა შექმნა „სუიტა ინდოეთის“ თემაზე.

კომპოზიტორის სიმფონიური სურათი „ქარავანი“ დაფუძნებულია მულამ „შურის“ „ხიჯაზის“ განყოფილების ინტონაციებზე. ეს მუსიკა ჟღერს ორკესტრში ფლეიტის შესრულებით.

მოვსმინოთ მუსიკას

სოლთან ჰაჯიბეკოვი. ნაწყვეტი სიმფონიური სურათიდან „ქარავანი“

ფლეიტა

ქარავანი

სიმფონიური
ორკესტრი

ბაღეტ „გიულშენის“, მუსიკალურ სცენაში, რომელშიც გამოხატულია ბამბის კრეფა, კომპოზიტორმა გამოიყენა სახალხო მელოდიების ინტონაციები „მწყემსური ბაიათი“ („Çoban bayatısı“).

ვიმღეროთ ნოტებით

სოლტან ჰაჯიბეკოვი. „ბამზის კრეფა“ ბალეტიდან „გიულშენი“.

ვიმღეროთ სიმღერა

მიღისპირული (LAYLAY)

სოლთან ჰაჯიბეკოვის მუსიკა,
მირმეხტი სეიდზადეს სიტყვები.

I

Yat, ay mənim körpə quzum, a laylay,

Yat, saçları ipək qızım, a laylay.

Laylay, balam, a laylay,

Laylay, gülüm, a laylay.

II

Pəncərədən boylanıb ay, a laylay,

Yat, mən sənə deyim laylay, a laylay.

Yat, tərpadim beşiyini, a laylay,

Çəkim sənin keşiyini, a laylay.

კითხვები

1. რომელ ნაწარმოებში გამოიყენა სოლთან ჰაჯიბეკოვმა მუღამ „შურის“ „ხიდჯაზის“ განყოფილების ინტონაციები?
2. რომელი აზერბაიჯანული ფოლკლორის მუსიკალური ნიმუშები იქნა გამოყენებული სოლტან ჰაჯიბეკოვის მიერ ბალეტ „გიულშენში“ ?
3. ვინ არიან სიმღერა „ძილისპირულის“(„Laylay“) ავტორები?

დავალეზები: გამოზატე სიმღერა „ძილისპირულის“(„Laylay“) შინაარსი ნახატში.

ამერიკული ჯაზი და აზერბაიჯანული მულამი

**ვაგიფ
მუსტაფაზადე**

გამოჩენილი პიანისტი, ჯაზის ვირტუოზული შემსრულებელი, მუსიკალური ჟანრის მულამური ჯაზის ფუძემდებელი, რომელმაც შეაერთა აზერბაიჯანული მულამები ჯაზის ტექნიკასთან, ვაგიფ აზის ოდლუ მუსტაფაზადე დაიბადა 1940 წლის 16 მარტს ქალაქ ბაქოში. ვაგიფი გაიზარდა ბაქოს პატარა უბანში იჩერი-შეჰერში, დაწყებითი მუსიკალური განათლება მიიღო დედის ზევირ ხანუმისგან. ზივერ ხანუმი იყო, ხელოვანი პიანისტი. ხალხურ ფოლკლორულ მუსიკასთან ერთად, იგი ასწავლიდა ვაგიფს კლასიკოს-კომპოზიტორების- ი.ს. ბახის, ლ.ვ. ბეთჰოვენის, ვ.ა.

მოცარტის, უ.ჰაჯიბეილის და სხვა ნაწარმოებების სწორ შესრულებას.

მუსიკალური შვიდწლედის დამთავრების შემდეგ, ვაგიფ მუსტაფაზადემ ჩააბარა ბაქოს ასაფა ზეინალის სახელობის მუსიკალურ სასწავლებელში, რომელიც დაამთავრა 1963 წელს. ამ პერიოდში იგი დიდი ოსტატობით ასრულებდა ს. რახმანინოვის, ს. პროკოფიევის ფორტეპიანოსა და სიმფონიური ორკესტრისათვის კონცერტებს, ი.ს. ბახის მუსიკალურ პრელუდიებსა და ფუგებს, ვ.ა. მოცარტის სონატებს. ამასთან ერთად, ახალგაზრდა ვაგიფი ასევე გატაცებული იყო, ჯაზური მუსიკით, რომელიც ჩამოყალიბდა ამერიკაში და დასავლეთ ევროპაში. ყოველი ღამე, თვალმოუხუჭავად, იგი უსმენდა ჯაზურ მუსიკას რადიოში. ამ ჟანრის შესწავლით და საიდუმლოებების გახსნით, მან დაიწყო ამ ჟანრის გაერთიანება მულამთან, თანამედროვე აკორდების საშუალებებით დაიწყო იმპროვიზაციები ჯაზური სტილის შესაბამისად. ვინაიდან ამ ხანაში ჯაზი იყო აკრძალული, ვაგიფ მუსტაფაზადე იძულებული გახდა გადასულიყო ქალაქ თბილისში, სადაც ქართულ სახელმწიფო ფილარმონიაში შექმნა ჯაზ-ტრიო „კავკასია“. ბაქოში დაბრუნებისას 1970 წელს, ვაგიფ მუსტაფაზადე ქმნის პირველ ქალთა ვოკალურ კვარტეტს - „ლეილები“ აზერბაიჯანის კომპოზიტორთა კავშირთან. 1971 წელს ეს კოლექტივი აგრძელებს თავის საქმიანობას აზერბაიჯანის სახელმწიფო ტელე-რადიო კომიტეტში კვარტეტ „სევილი“-ს სახით.

1978 წელს ვაგიფ მუსტაფაზადე იღებს პირველ პრემიას VIII საერთაშორისო კონკურსზე მონაკოში, ხდება აზერბაიჯანის დამსახურებული არტისტი და სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი.

1979 წელს აზერბაიჯანულ ტელევიზიაში, გადაცემა „მუსიკალური კლუბი მოწაფეებისათვის“ იგი გამოდის ისტორიული სიტყვით თემაზე „ჯაზი და აზერბაიჯანული მულამები“. ამ გამოსვლიდან ერთი დღის შემდეგ, ვაგიფ მუსტაფაზადე გაემგზავრა გასტროლებზე ტაშკენტში, სადაც 1979 წლის 17 დეკემბერს გარდაიცვალა.

მოვესმინოთ მუსიკას

ვაგიფ მუსტაფაზადე. საფორტეპიანო პიესა „მარტი“. ასრულებს ავტორი. საფორტეპიანო პიესა „მარტი“ – ჯაზური მუსიკის ნიმუში, დაფუძნებულია მუდამ „ბაიათი – ქიურდი“ – ს ინტონაციებზე. ამ ნაწარმოებებში კომპოზიტორმა ჯაზური აკორდების მელოდიური ჟღერადობისათვის გამოიყენა მარცხენა ხელი მელოდიის თანხლების სახით.

ვიმღეროთ ნოტებით

ზაგიფ მუსტაფაზადე. საფორტეპიანო პიესა „მარტის“ მელოდია.

ეს უნდა იცოდეთ

როგორც ჩანს, ამ მელოდიაში კომპოზიტორმა გამოიყენა ნიშანი, რომელსაც ეწოდება ლიგა. ლიგა – არის კავშირის ნიშანი ნოტებზე რკალის სახით. თუ ლიგით გაერთიანებულია ორი ან რამოდენიმე ერთი სიმაღლის ნოტი, მაშინ ნოტის ხანგრძლივობა იზრდება.

ვსწავლობთ ახალ სიმღერას

გაიყვანე გზები მზისკენ (GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK)

I

Sən əbədi baharsan od ürəkli,
Bir əzəmət, vüqarsan, ey gəncliyim.
Sən həmişə yaşarsan bu adınla,
Sən sabaha baxarsan, ey gəncliyim.

აზერ დადაშევის მუსიკა,
ნუსრეთ ქესემენლის სიტყვები.

მისამღერი:
İrəli, dostum, hücum sabahlara,
Çətində, darda irəli, gəncliyim.
De gənclik hara, de bu dinclik hara
Şərəflə ötür illəri, gəncliyim.

კითხვები

1. რაში გამოიხატება სიხლეები, რომელიც შემოიტანა ვაგიფ მუსტაფაზადემ მუსიკალურ კულტურაში?
2. როგორია საფორტეპიანო პიესა „მარტის“ ხასიათი?
3. როგორია ხასიათი და ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „გაიყვანე გზები მზისკენ“ („Günəşə yollar çək“)?

დავალებები: დახატეთ სურათი, რომელიც ახასიათებს საფორტეპიანო პიესა „მარტის“.

ჯორჯ გერშვინი და ჯაზი

ჯორჯ გერშვინი

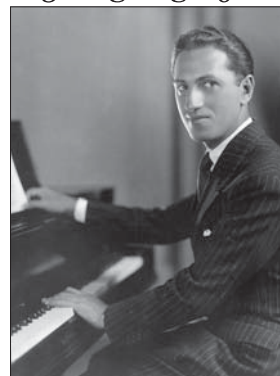
ჯორჯ გერშვინი – ამერიკელი კომპოზიტორი, რომელმაც პირველმა გაერთიანა ჯაზური ხასიათის მუსიკა ევროპულ სიმფონიურ მუსიკას.

ჯორჯ გერშვინმა სახელი გაითქვა თავისი ლირიული ჯაზური სიმღერებით, რომლებშიც ნათლად იგრძნობა ევროპულ მუსიკასთან კავშირი. მოგვიანებით მან დაწერა ოპერა „პორგი და ბესი“, რომელშიც ჩადებულია იდეა იმაზე, რომ „შავკანიანები იმსახურებენ არანაკლებ ყურადღებას ვიდრე თეთრკანიანები“. ეს იყო პირველი ოპერა, რომელიც დაწერილია სიმფონიური ჯაზის ჟანრში. ამ სტილში ჯორჯ გერშვინმა დაწერა ასევე რამოდენიმე მსხვილი კონცერტული ნაწარმოები.

კომპოზიტორს, რომელიც სარგებლობდა ხალხში დიდი პოპულარობით, დიდი ხნის განმავლობაში იხსენებდნენ, როგორც მსუბუქი მუსიკის ავტორს, ბრალს დებდნენ იმაში, რომ იგი არ წერს სერიოზულ სიმფონიურ მუსიკას.

ერთ-ერთი მუსიკოსი წერდა ჯორჯ გერშვინის მიერ შესრულებული მუსიკის თაობაზე: „ისევე, როგორც კატები უტრიალებენ ცხელი სუფის თასს, ასევე უამრავი კომპოზიტორი, უტრიალებენ ჯაზს, ელოდებიან, რომ ცოტა გაგრილდეს და შეჭამონ ისე, რომ არ დაიწვან. ჯორჯ გერშვინმა კი გადაღახა ეს პრობლემა. პრინცის მსგავსად, ცნობილი ნაწარმოებიდან, მან დასტავა ხელი კონკიას, უწოდა მას პრინცესა ბოროტი დის ჯიბრზე...“

ჯორჯ გერშვინმა შემოიტანა ჯაზში ევროპული მუსიკა, ხოლო ტრადიციულ ევროპულ ოპერის ჟანრში და ინსტრუმენტულ კონცერტში შემოიტანა – ზანგური ჯაზური მუსიკა, გახდა კომპოზიტორ – ნოვატორი.

ჯორჯ გერშვინი როიალთან

მოგუსმინოთ მუსიკას

ჯორჯ გერშვინი. „რაპსოდია ბლუზის ტონში“.

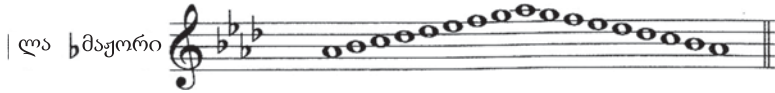
ვიმღეროთ ნოტებზე

ჯორჯ გერშვინი. „რაპსოდია ბლუზის ტონში“.

Медленно

შევასრულოთ მაჟორული ტონალობა, რომელშიც ჟღერს მელოდია:

ეს უნდა იცოდეთ

გამა ლა-ბემოლ მაჟორი – მაჟორული გამაა 4 ბემოლის ნიშნით: სი-ბემოლი, მი-ბემოლი, ლა-ბემოლი, რე- ბემოლი.

ვიმღეოთ კუპლეტი ნოტებით და სიტყვებით

გაიყვანე გზები მზისკენ (GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK)

აზერ დადაშევის მუსიკა,
ნუსრეთ ქესემენლის სიტყვები.

Maestoso agitato con calore

Sən ə - bə - di ba - har - san od ü - rək - li,
Bir ə - zə - mət, vü - qar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.
ey gənc - li - yim.

კითხვები

1. რომელ მუსიკალურ ჟანრს შეიძლება მიაკუთვნო ჯორჯ გერშვინის ხელოვნება?
2. რა ეწოდება ჯორჯ გერშვინის მიერ დაწერილ ოპერას?
3. რა შეგიძლია თქვა სიმღერა „გაიყვანე გზები მზისკენ“ („Günəşə yollar çək“) ხასიათზე?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია ჯორჯ გერშვინზე, ინტერნეტის მასალების გამოყენებით.

აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების შემოქმედება და მულამ „რასტის“ ინტონაციები

ხალხური სიმღერები და ცეკვები, აშუღური მუსიკა და მულამები, წარმოადგენენ აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკის ჟანრებს, რომელნიც ყოველთვის იყვნენ ჩვენი კომპოზიტორების მშთაგონებლები. ისინი იყენებდნენ თავიანთ ნაწარმოებებში მულამების ინტონაციებს, მათ შორის მულამ „რასტის“ ინტონაციები. ასე მაგალითად, გენიალურმა უზეირ ჰაჯიბეკოვმა „გოგონათა გუნში“ ოპერიდან „ასლი და ქერიმი“ გამოიყენა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Çal-oyuna“ („დაუკარი-იცეკვე“), რომელიც დაფუძნებულია მულამ „რასტზე“. სოლოთან ჰაჯიბეკოვი „კაცების ცეკვაში“ ბალეტ „გიულშენში“ მულამ „რასტ“-ის ინტონაციების გამოყენებით შექმნა უმშვენიერესი მუსიკალური ნაწარმოები „იალა“-ს ჟანრში. ყარა ყარაევმა მუსიკალური ნიმუშის „ადაჟიოს“ ბალეტ „შვიდი ლამაზმანის“ შექმნისას მიმართავდა მულამ „რასტის“ ინტონაციებს.

მოვუსმინოთ მუსიკას

უზეირ ჰაჯიბეილი. „გოგონების გუნდი“ ოპერიდან „ასლი და ქერიმი“.

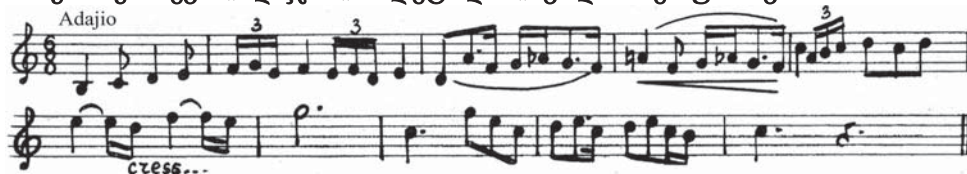
ვიმღეროთ ნოტებით

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Çal-oyuna“ („დაუკარი-იცეკვე“), რომელიც დაფუძნებულია მულამ „რასტზე“.

მოვუსმინოთ მუსიკას და ვიმღეროთ ნოტებით

ყარა ყარაევი. „ადაჯიო“, ბალეტიდან „შვიდი მზეთუნახავი“.

ეს უნდა იცოდე

ადაჯიო – არის ცეკვა ბალეტში, რომელიც სრულდებაორი მოცეკვავის მიერ ნელ ტემპში.

ვიმღეროთ მისამღერი ნოტები სიტყვებით

**გაიყვანე გზები მზისკენ
(GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK)**

აზერ დადაშევის მუსიკა,
ნუსრეთ ქესემენლის სიტყვები.

ამ სიმღერის მისამღერი დაფუძნებულია მულამ „რასტ“-ის ინტონაციებზე.

კითხვები

1. რომელი მუსიკალური ნაწარმოებები არიან დაფუძნებულნი მულამ „რასტ“-ზე?
2. რომელმა კომპოზიტორმა გამოიყენა თავის ოპერაში აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Çal-oyna“ („დაუკარი-იცეკვე“)?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია, რომელიც მიძღვნილია ხალხური მუსიკისადმი.

მცირე ჯამური შეფასება

დაასახელე ამ ფოტოსურათებზე გამოსახული ხალხის სახელები.

ტ ე ს ტ ე ბ ი

1. ვინ არის სახალხო არტისტი ალიმ კასიმოვი?

ა) მომღერალი ბ) ხანენდე

2. რომელი მუღამის ინტონაციებზეა დაფუძნებული „სახალხო სცენის“ მუსიკა არიფ მელიქოვის ზალეტიდან „თქმულება სიყვარულზე“?

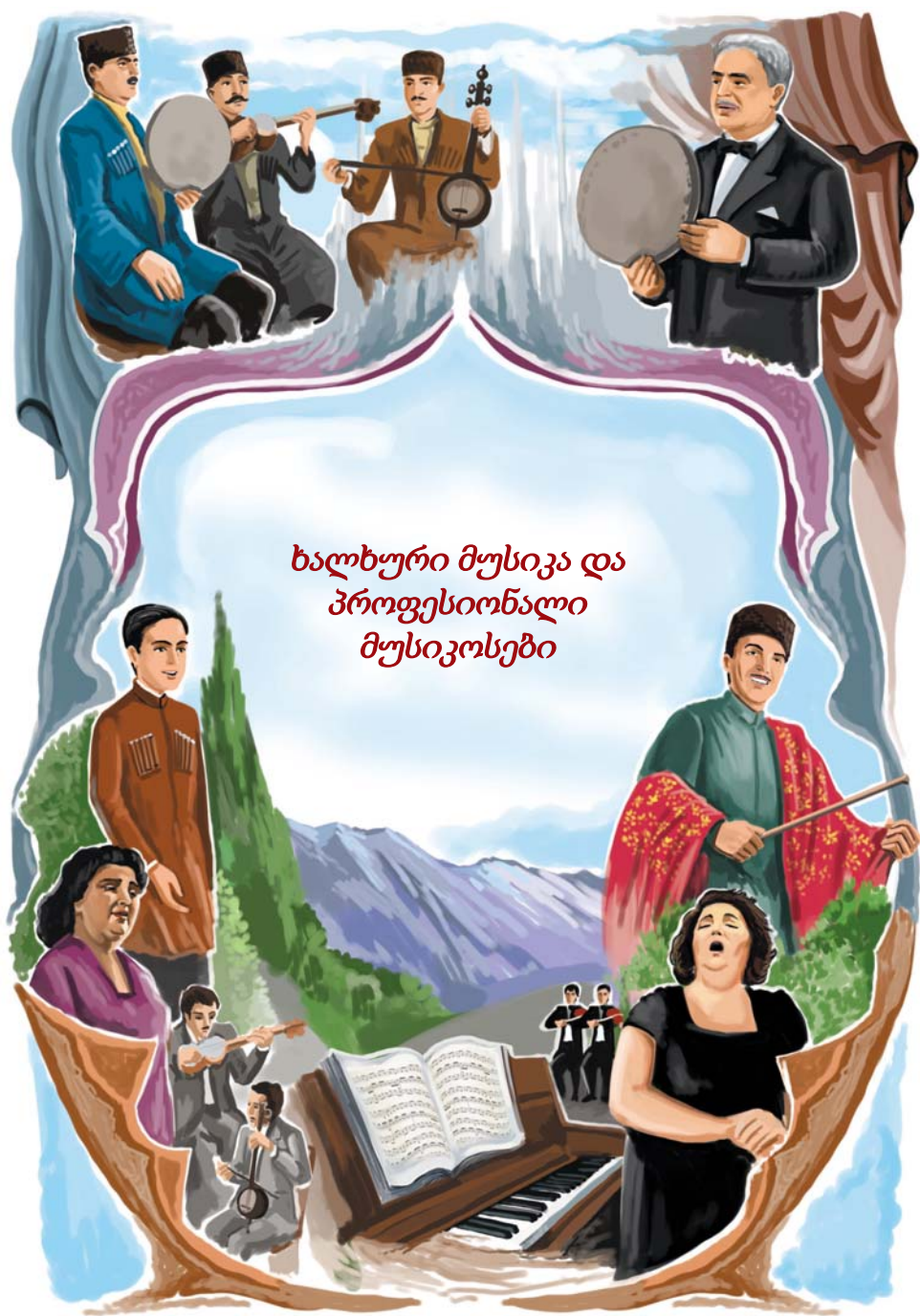
ა) „ბაიათი- შირაზ“ ბ) „სეგიახი“ გ) „შიუმტერი“

3. რომელ მუსიკალურ ინსტრუმენტზე ასრულებს სახალხო არტისტი შაფიგა ეივაზოვა?

ა) თარი ბ) ქამანჯა გ) კანონი

4. რომელ სასულო ინსტრუმენტზე სრულდება სოლთან ჰაჯიბეკოვის სიმფონიური სურათის „ქარავანის“ მუღამ „შურის“ „ხიდჯაზის“ განყოფილების მელოდია.

ა) დუდუკი ბ) ფლეიტა გ) კლარნეტი

ხალხური მუსიკა და
პროფესიონალი
მუსიკოსები

ბულბული და ხალხური მუსიკა

ბულბული

აზერბაიჯანისათვის, რომელიც მსოფლიოში ცნობილია, როგორც დიდხანს-მაცხოვრებელი ხალხის სამშობლოს, 65 წლის ასაკი შეიძლება მოგვეჩენოს მცირედ. 1897 წლის 22 ივნისს ქალაქ შუშაში, რომელიც ითვლებოდა ძვირფას ზურმუხტის ქვად ბეჭედში სახელწოდებით ყარაბაღი, მაღალმთიან ბუნების წიაღში, დაიბადა ბიჭი, რომელმაც მომავალში მიაღწია ვოკალური ხელოვნების მწვერვალს. მამამისმა მეშადი რზამ დაარქვა თავის შვილს მურთუზი. განუმეორებელ ბუნებასთან, ტყეებთან, შუშის ცივ წყაროებთან ერთად, მურთუზს ბავშვობიდან იყრობდა მომღერალ-ხანენდეების მიერ ვირტუოზულად შესრულებული მელოდიური სიმღერები. მურთუზი უსმენდა მათ სიმღერებს ქორწილებში და ოცნებობდა იმ დღეზე, როდესაც თვითონაც ეგრე ლამაზად შესძლებდა სიმღერას.

მურთუზი, რომელიც ჯერ მალულად მღეროდა, შემდგომ დამოუკიდებლად მღეროდა სახალხო დღესასწაულებზე. ხალხმა, რომელმაც მოისმინეს მურთუზ მამედოვის სიმღერა შეარქვეს მას „ბულბული“ (ბულბული, მგალობელი ჩიტი). ერთხელ კომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის მამა მეშადი ჯამილი დაპატიჟეს ქორწილში შუშის უბან „ჩახურში“. მან სთხოვა ქორწილის აღსაკაღს ალაფ კერბელაი შუქიურს, რომ მურთუზისთვის მიეცა სიმღერის ნებართვა. ამ ქორწილში ბულბულმა ჯერ იმღერა მულამი „მახური“, ხოლო შემდეგ – „ყარაბაღ შიქესტესი“. მისი შესრულების შემდეგ, დიდი ხნის განმავლობაში არ წყდებოდა ოვაციები. 18 წლის ასაკში ბულბული საქველმოქმედო საზოგადოებიდან იღებს მიწვევას კონკურსში მონაწილეობის მისაღებად ქალაქ თბილისში და ამით იგი ხდება ცნობილი მომღერალი მთელს ამიერკავკასიაში.

1920 წელს ქალაქ ბაქოში იქმნება კონსერვატორია, სადაც ბულბული 1921-1927 წლამდე ეუფლება ვოკალური ხელოვნების საიდუმლოებას.

1927 წელს ბულბული მიემგზავრება მილანში კვალიფიკაციის ასამაღლებლად. თეატრმა „ლა-სკალამ“ დიდი გავლენა მოახდინა ბულბულის ოსტატობის ჩამოყალიბებაში. 1931 წელს ბულბული დაბრუნდა ბაქოში, სადაც იწყებს თავის მოღვაწეობას აზერბაიჯანის სახელმწიფო ოპერისა და ბალეტის თეატრში სოლისტის სახით, ხოლო აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიაში – პედაგოგად. 1934 წელს იგი დიდი წარმატებით ასრულებს აშიგ გარიბის პარტიას რ. გლიერის ოპერა „შაჰსენემში“. 1935 წელს - ალიარის პარტიას მ.მაგომაევის ოპერა „ნარგიზში“, კავარადოსის პარტიას პუჩინის ოპერა „ტოსკაში“, და, ბოლოს 1937 წელს - ქოროლლის პარტიას უ. ჰაჯიბეილის ოპერა „ქოროლიში“.

1938 წელს მისი წარმატებული გამოსვლისთვის ოპერა „ქოროლიში“ და ოპერეტა „არშინ მალ ალანში“ აზერბაიჯანული ხელოვნების დეკადის დროს მოსკოვში მას მიენიჭა სსრკ-ს სახალხო არტისტის წოდება.

1940 წელს ბუღბული იღებს პროფესორის წოდებას, 1950 წელს – მას ენიჭება სსრკ-ს სახელმწიფო პრემია. ბუღბული გარდაიცვალა 1961 წლის 26 სექტემბერს ქალაქ ბაქოში.

მოვესმინოთ მუსიკას

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „მე შეყვარებული ვარ“ („Mən aşiq“). ასრულებს ბუღბული.

გენიალური ხელოვან-შემსრულებელი ბუღბული ხანდაზმულობის დროსაც კი ხშირად ასრულებდა აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერებს, მულამებს ხალხური ინსტრუმენტების თანმხლებით.

მოვესმინოთ მუსიკას და ვიმღეროთ სიმღერა ნოტებით

უზეირ ჰაჯიბეილი. „არია ქოროლლი“ ოპერა „ქოროლლის“ III აქტიდან. ასრულებს ბუღბული.

ვიმღეროთ სიმღერა

EVLERİ VAR XANA-XANA

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

I

Evləri var, a gülüm, xana-xana
Mən kül oldum, aman, aman,
Yana-yana.
Yaylığının yanı buta,
Məni saldın, aman, aman,
Yanar oda.

II

Obaları, a gülüm, oymaq-oymaq,
Heç olmazmış, aman,
aman, yardan doymaq.
Üzün gülər, ləbin qaymaq,
Yalan sözdür, aman, aman,
Yardan doymaq.

კითხვები

1. როგორია სიმღერა „Evləri var xana-xana“ – ს ხასიათი?
2. რა შეიძლება უწოდოთ ბუღბულს - მომღერალი თუ ხანენდე?
3. რომელ საზღვარგარეთულ ქვეყანაში მიიღო განათლება ვოკალურ ხელოვნებაში ბუღბულმა?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია ბუღბულზე.

რაშიდ ბეიბუტოვი და ხალხური მუსიკა

**რაშიდ
ბეიბუტოვი**

აზერბაიჯანის ულამაზეს მხარეს - შუმას, რომელმაც აჩუქა მსოფლიო განძეულობას უამრავი კომპოზიტორი, შემსრულებელი, მომღერალი, ხანენდე, ხშირად უწოდებენ ჩვენი სამშობლოს მუსიკალურ აკვანს. გენიალური მომღერლის რაშიდ ბეიბუტოვის მამა - მეჯიდ ბეიბუტოვიც შუშიდან იყო წარმოშობით. იგი იყო აზერბაიჯანული ფოლკლორის მცოდნე, ასევე ბრწყინვალე მუსიკოსი. იგი ოსტატურად ასრულებდა არა მხოლოდ მულამებს და ფოლკლორული მუსიკის ნიმუშებს, არამედ ასევე ასრულებდა არიებს ოპერებიდან. იგი მონაწილეობდა კონცერტებში ირანში, თურქეთში, რუსეთში, პოლონეთში, იმავდროულად იგი წერდა ჩვენს მულამებს და სიმღერებს გრამაფონის ფირფიტებზე.

რაშიდ ბეიბუტოვის დედა - წარმოშობით იყო აზერბაიჯანში ცნობილი გვარიდან - ველიკოვებიდან.

მეჯიდ ბეიბუტოვი გარკვეული ხანი ცხოვრობდა ქალაქ თბილისში, სადაც, 1915 წლის 14 დეკემბერს დაიბადა რაშიდ ბეიბუტოვი. მან მუსიკალური განათლება მიიღო ცნობილი მევიოლინე დავიდ ოისტრახის კლასში. 1943 წელს ბეიბუტოვების ოჯახი საცხოვრებლად გადავიდა ქალაქ ბაქოში. 1944 წელს ბაქოში, „ოფიცერთა სახლში“ უზეირ ჰაჯიბეილიმ მოისმინა რაშიდ ბეიბუტოვის მიერ შესრულებული ასკერის არია ოპერა „არშინ მალ ალანიდან“, რის შემდეგაც დაავალა რაშიდ ბეიბუტოვს ამავე სახელის მქონე ფილმში ასკერის როლის შესრულება.

თავისი 55 წლიანი ხელოვნების გზაზე იგი გამოვიდა კონცერტებით მსოფლიოს ასზე მეტ ქვეყანაში. თავისი ბოლო კონცერტები მან ჩაატარა თურქეთსა და ინდოეთში.

„არშინ მალ ალანში“ შესრულებული ასკერის როლისათვის რაშიდ ბეიბუტოვი 1946 წელს დაჯილდოვებული იყო სახელმწიფო პრემიით და მიენიჭა ლაურეატის წოდება. იმავე წელს მას მიენიჭა აზერბაიჯანის დამსახურებული არტისტის წოდება. 1951 წელს მას მიენიჭა აზერბაიჯანის სახალხო არტისტის წოდება., ხოლო 1959 წელს - სსრკ-ს სახალხო არტისტი. 1980 წელს მას მიენიჭა საბჭოთა კავშირის სოციალისტური შრომის გმირის წოდება ოქროს ვარსკვლავისა და ლენინის ორდენის გადაცემით., 1986 წელს მას მიენიჭა საქართველოს რესპუბლიკის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

რაშიდ ბეიბუტოვმა, ასევე გაითქვა სახელი, როგორც ოპერის სოლისტმა. ასე, ფიქრეთ ამიროვის ოპერაში „სევილ“ ბალაშის როლი სწორედ რაშიდ ბეიბუტოვმა შეასრულა.

გენიალური ხელოვანი რაშიდ ბეიბუტოვი, რომელმაც თავისი ხმით დაიპყრო მთელი მსოფლიო, გარდაიცვალა 1989 წლის 9 ივნისს ქალაქ ბაქოში.

რაშიდ ბეიბუტოვი

მოვუსმინოთ მუსიკას

ფიქრეთ ამიროვი. ბალაშის არია ოპერა „სევილიდან“. ასრულებს რაშიდ ბეიბუტოვი.

მოვუსმინოთ მუსიკას

„Gözəlīm sənsən“. აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკა. ასრულებს რაშიდ ბეიბუტოვი.

ეს სიმღერა, მისთვის დამახასიათებელი გამჭოლი მოწყენილობის მელოდიით, ჟღერს წყნარ ტემპში. მომღერალი, რომელსაც გააჩნია ბრწყინვალე ტენორი, ასრულებს ამ სიმღერას დიდი გემოვნებით მცირე საესტრადო ანსამბლის თანხლებით.

რაშიდ ბეიბუტოვის რეპერტუარში იყო უამრავი აზერბაიჯანული სიმღერა. მათ შორის შეიძლება გამოვყოთ ისეთი სიმღერები, როგორებიც არიან „Küçələrə su səpmişəm“, „Gül oğlan“, „De, gülüm gəlsin, ay nənə“, „Gözəlīm sənsən“, „Araz üstə, buz üstə“ და მრავალნი სხვანი.

მოვუსმინოთ სიმღერას და ვიმღეროთ ნოტებით

„Küçələrə su səpmişəm“. აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა.

ეს უნდა იცოდე

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Küçələrə su səpmişəm“ იყო დამუშავებული ხმისათვის და ფორტეპიანოსათვის კომპოზიტორ ფიქრეთ ამიროვის მიერ.

ვიმღეოთ სიმღერა ნოტები სიტყვებით

EVLƏRİ VAR XANA-XANA

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

Moderato

Ev - lə - ri var, a gü-lüm, xa - na - xa - na,

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na. na.

Yay - lı - ǵı - nın ya - nı bu - ta,

Mə-ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da. da.

კითხვები

1. როგორია აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Evləri var xana-xana“ ხასიათი?
2. რომელი ანსამბლის თანხლებით იქნა შესრულებული რამიდ ბეიბუტოვის მიერ აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Gözəlīm sənsən“?
3. რომელმა კომპოზიტორმა დაამუშავა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა „Küçələrə su səpmişəm“ ხმისათვის და ფორტეპიანოსათვის?

დავალებები: მოამზადე წერილობითი პრეზენტაცია მოსმენილ ხალხურ სიმღერებზე.

ხალხური მუსიკა და ხალხური ხელოვნები

**ჰუსეინგულუ
სარაბელი**

სეიდ შუშელი

XIX საუკუნის ბოლოს XX საუკუნის დასაწყისში ყარაბაღის მულამის ვირტუოზულმა ხელოვანმა თარზე დამკვრელმა მირზა სადიხმა (სადიხ – ჯანი), პირველად შეცვალა თარზე დაკვრის ტექნიკა და შეცვალა მისი სიმების რაოდენობა სამიდან თერთმეტამდე, რამაც, რა თქმა უნდა, გაზარდა მასზე მულამების შესრულების შესაძლებლობა. სადიხ ჯანის შემდეგ მულამის ხელოვნების განვითარებაში დიდი წვლილი მიუძღვით ბაქოელ თარზე დამკვრელ ძმებს – მირზა მანსურსა და მეშადი სულიმანს. ჩვენი გამოჩენილი თარზე დამკვრელები მეშადი ზეინალი, მირზა ფარუხი, შირინ სალიანლი, მამედხანი და სხვა, ხოლო ვირტუოზულ ხელოვან-ხანენდეებიდან ჯაბარ გარაიაგდიოღლუ, შექილი ასკერი, მირზა ჰაჯიაღაბაზა ოღლუ, მეშადი

**ჯაბარ
გარაიაგდიოღლუ**

ხან შუშელი

მამედი, ჰუსეინგულუ სარაბელი, სიაგახ ისლამი და ოდნავ მოგვიანებით – სეიდ შუშელი, ხან შუშელი, ზიულფი ადიგიოზალოვი არიან მულამის ხელოვნების კორიფეები.

მათ შემდეგ ხანებში, როგორც ბოლო თაობის კლასიკოს - ხანენდეებთან თანამშრომელი თარზე დამკვრელები ბაჰრამ მანსუროვი, ახმედხან ბაკიხანოვი, ჰაჯი მამედოვი, ახსან დადაშევი, ბაბა სალახოვი, გარიბ ბაირამოვი, სერვერ იბრაგიმოვი, ალიაღა გულიევი, ასევე ახალგაზრდა თარზე დამკვრელები - რამიზ გულიევი, აღასელიმ აბდულაევი და სხვა, ქამანჩაზე შემსრულებლები - გაბილ ალიევი, თალიათ ბაკიხანოვი, ელმაჰ ბადალოვი, შაფიგა ეივაზოვა და სხვა, განთქმული ხანენდეები - გაჯიბაზა გუსეინოვი, რუბაბა მურადოვა, აბულფატ ალიევი, იაგუბ მამედოვი, შოვკეთ ალექპეროვა, ალიბაზა მამედოვი, სარა გადიმოვა, ტუკეზბან ისმაილოვა, ფატმა მეხრალიევა, არიფ ბაბაევი, გადირ რუსტამოვი, ზეინაზ ხანლაროვა, სახავატ მამედოვი, საქინა ისმაილოვა, აღახან აბდულაევი, ალიმ გასიმოვი და მრავალნი სხვანი, როგორც ღირსეული ტრადიციების გამგრძელებელნი, არიან მულამის

ხელოვან – ვირტუოზები მათთვის ყოველისათვის დამახასიათებელი განსხვავებული შესრულების ხელოვნებით.

XX საუკუნის მეორე ნახევარში თავიანთი გამორჩეული ხელოვნებით და საშემსრულებლო ღვაწლით გამოირჩეოდნენ ისეთი აზერბაიჯანელი ოსტატ-ვირტუოზები, რომელნიც უკრავდნენ გარმონზე, ესენი არიან ბრმა ახადი, თეიუბ დამიროვი, მამედალა აგაევი, თანამედროვე ოსტატთაგან - ავთანდილ ისრაფილოვი, ზაქირ მირზოევი, ბალაბანზე და კლარნეტზე შემსრულებლები - ალექპერ ასკეროვი, შამსი იმანოვი, ველი გადიმოვი, აშრაფ აშრაფზადე, ბახრუზ ზეინალოვი, ლიუტენაზე (უდი) შემსრულებლები - ახსან დადასევი, იასე ეივაზოვი, ასკერ ალექპეროვი და სხვანი.

მოვეუსმინოთ მუსიკას

რიტმული მულამის „ყარაზალ შიკესტესიდან“ ფრაგმენტი. ასრულებს ხან შუშელი.

გაბილ ალიევი

ხალხური ოსტატები ქმნიან სიმღერებს, ცეკვებს, ტესნიფებს და ა.შ. მაგალითად, ისეთი ცნობილი სიმღერები, როგორც “Qubanın ağ alması” („გუბის თეთრი ვაშლი“), “Şuşanın dağları” („შუშის მთები“) დასხვა ეკუთვნის ხან შუშელს.

ხშირად კომპოზიტორები წერენ ნაწარმოებებს ამა თუ იმ ცნობილი მუსიკალური შემსრულებლის თავისებურებების გათვალისწინებით. მაგალითად, მსოფლიოში ცნობილმა კომპოზიტორმა, სახალხო არტისტმა ქალმა, ფირანგიზ ალიზადემ დაწერა თავისი ნაწარმოები „გაბილსაიაგი“ ვიოლინოსა და ფორტეპიანოსათვის, რომელიც მიუძღვნა ქამანჩაზე ცნობილ შემსრულებელს გაბილ ალიევს.

მოვეუსმინოთ მუსიკას

ფირანგიზ ალიზადე. „გაბილსაიაგი“.

ამ თავის ნაწარმოებში კომპოზიტორი მშვენივრად აჩვენებს ვიოლონჩელოზე გაბილ ალიევის მიერ ქამანჩაზე შესრულების თავისებურებებს.

ფირანგიზ ალიზადე

გავიხსენოთ და ვიმღეროთ სიმღერა

„შუშის მთები“
(ŞUŞANIN DAĞLARI)

ხან შუშელის
ლექსი და სიტყვები.

I

Şuşanın dağları başı dumanlı,
Qırmızı koftalı, yaşıl tumanlı,
Dərdindən ölməyə çoxdur gümanlı.

მისამღერი:

Ay qız, bu nə qaş-göz, bu nə tel?
Ölərəm dərdindən onu bil,
Danışmasan da, barı gül.

შუშის ციხე-სიმაგრე

II

Şuşada axşamlar doğar ulduzlar,
Onlardan gözəldir gəlinlər-qızlar,
Oturub yol üstə yarını gözlər.

მისამღერი:

III

Şuşanın hər yandan gəlir sorağı,
Tərifə layiqdir İsa bulağı,
Dağları, bağları qızlar oylağı.

მისამღერი:

შუშის მთები

კითხვები

1. პირველმა ვინ შეცვალა თარის აღნაგობა?
2. რომელ ჩვენს ცნობილ ხანენდეს იცნობ?
3. დაასახელე ცნობილი თარისა და ქამანჩის შემსრულებლები.

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია აზერბაიჯანულ ხალხურ ინსტრუმენტებზე.

მულამიდან ოპერამდე

**გუსეინგულუ სარაბელი
მეჯუნის როლში**

აზერბაიჯანის პროფესიული მუსიკის ისტორია იწყებს დასაბამს (1908 წლის 25 ინვარს) ბაქოში მოქმედი ტაგიევის ოპერის თეატრის სცენაზე უზეირ ჰაჯიბეილის „ლეილა და მეჯუნის“ დადგმით. ამ ნაწარმოების პრემიერაზე მონაწილეობის მისაღებად, რომელიც ითვლება ამიერკავკასიაში და აღმოსავლეთში პირველ ოპერად, ბაქოში ჩამოვიდნენ უამრავი სტუმრები. დადგმას დირიჟორობდა აბდურაგიმ ბეგ ახვერდიევი, ხოლო რეჟისორი იყო გუსიენ არაბლინსკი. მეჯუნის როლში გამოდიოდა ჰუსეინგულუ სარაბელი, ხოლო ლეილის როლში - ჯერჩაიჰანელის მოწაფე აბდურაჰიმ ფარაჯიევი, ხოლო მოგვიანებით - მსახიობი ახმედ აღდამელი. ეს ნაწარმოები, რომელიც დაწერილი იქნა ამავე სახელწოდების მქონე მ. ფიზულის ნაწარმოების მიხედვით, ცნობილია, როგორც მულამურ- იმპროვიზაციული ოპერა. მულამების გარდა, აქ ასევე გამოყენებულ იქნა ხალხური სიმღერები და ცეკვები, ფოლკლორული ჟანრის ნიმუშები. მაგრამ, ამასთან ერთად, ოპერა მდიდარია მუსიკალური ნიმუშებით,

რომლებიც უშუალოდ კომპოზიტორს ეკუთვნის.

ამ ოპერაში მულამები გამოყენებული არიან მუსიკალური მასალების სახით, რომელიც ხსნის პერსონაჟის ხასიათს. ამისათვის კომპოზიტორი აღნიშნავდა პარტიტურაში, თუ რომელი მულამები იქნებიან გამოყენებულნი. ოპერა შედგებოდა 5 აქტისა და 6 სურათისაგან, დაწყებული უვერტიურით. უვერტიურაში გაჟღერებული იყო მუსიკალური ნიმუშები, რომელსაც შემდგომ ოპერაში იყენებდა. ერთ-ერთი ასეთი მისიკალურ ნიმუშს წარმოადგენს - არაბული ტომის უხუცესის ნოფელის არია, რომელიც დაფუძნებულია რიტმიულ მულამ „ხეირათზე“. იგი წარმოადგენს მარმისებურ მუსიკალურ ნიმუშს, რომელიც მოგვიანებით იცვლება ლირიული გუნდური მუსიკის მელოდიებით სახელწოდებით „შაბუ- ხიჯრანი“.

მოგუსმინოთ მუსიკას

უზეირ ჰაჯიბეილი. „უვერტიურა“ ოპერიდან „ლეილა და მეჯუნი“.

კომპოზიტორმა ოპერაში გამოიყენა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერები. „გოგონების გუნდის“ III ნაწილში გაჟღერებული მელოდია აღებულია აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერიდან „Bu gələn yara bənzər“.

ვიმღეოთ სიმღერა ნოტებით

BU GƏLƏN YARA BƏNZƏR

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

III აქტში, ტომის უზუცესის ნოფელის სახის გასახსნელად კომპოზიტორმა გამოიყენა რიტმული მულამი „ხეირათი“.

ვსავლობთ ახალ სიმღერას

რა მშვენიერია აზერბაიჯანი!
(NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!)

I

Hara getsən, göz sevindir,
Könüllər aç, ürək dindir.
Elə tərən, elə davran,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

ემინ საბითოღლის მუსიკა,
იბრაჰიმ კებირლის სიტყვები.

მისამღერი:

Ayağını yerə bərk bas,
İzlərini dünyaya yaz,
Addımından qopsun tufan,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

II

Dağ başından çən enməsin,
Etibarın tükənməsin.
Dost yaransın dostluğundan
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

სიმღერა „რა მშვენიერია აზერბაიჯანი!“ („Nə gözəldir Azərbaycan“) დაფუძნებულია მულამ „მიუმტერის“ „ტეკრიზის“ განყოფილების მელოდიაზე.

კითხვები

- რომელი ნაწარმოების დადგმით იღებს თავის ისტორიას აზერბაიჯანული პროფესიული მუსიკა?
- ვინ იყვნენ ოპერა „ლეილა და მეჯნუნის“ ლეილასი და მეჯნუნის პირველი შემსრულებლები?
- რომელი ხალხური სიმღერიდან არის არებული ოპერა „ლეილა და მეჯნუნის“ „გოგონათა გუნდის“ მელოდია?

დავალება: მოამზადე წერილობითი პრეზენტაცია თემაზე „მულამი და ოპერა „ლეილა და მეჯნუნი“.

ზეინაბ ხანლაროვა და აზერბაიჯანული მულამი

ზეინაბ ხანლაროვა

აზერბაიჯანის სახალხო არტისტი, სსრკ-ს და რიგი სხვა ქვეყნების სახალხო არტისტი ზეინაბ იახია კიზი ხანლაროვა დაიბადა 1936 წლის 28 დეკემბერს ქალაქ ბაქოში. 1956 წელს მან დაამთავრა მ. ა. საბირის სახელობის ბაქოს პედაგოგიური სასწავლებელი, ხოლო 1961 წელს - ბაქოს ა. ზეინალის სახელობის მუსიკალური ტექნიკუმი სახალხო არტისტის ხანენდე სეიდ შუშელის კლასი. იმავე წელს (1961) მომღერალმა დაიწყო თავისი პროფესიონალური მოღვაწეობა მ.ფ.ახუნდოვის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სოლისტად. იგი გახდა უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერა „ლეილა და მეჯნუნის“ ლეილას როლის ასევე უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერის „ასლი და ქერიმის“ ასლის როლის ვირტუოზული შემსრულებელი.

ზეინაბ ხანლაროვა სხვა მუსიკალურ ნიმუშებთან ერთად გახდა მულამების ოსტატური შემსრულებელი. მულამ „ჩახარგიახი“-ს შესრულების სირთულის მიუხედავად, პირველ ქალ -შემსრულებლად სწორად ზეინაბ ხანლაროვა გახდა. თავისი პროფესიული მოღვაწეობის ხანასი ზეინაბ ხანლაროვამ შეასრულა „შაჰნაზი“, „მახური“, „გათარი“, „ბაიათი - შირაზი“ და უამრავი სხვა მულამები. იმავდროულად ზეინაბ ხანლაროვა იყო უბადლო შემსრულებელი არა მხოლოდ აზერბაიჯანული სიმღერებისა, არამედ სხვა ხალხების სიმღერებისაც, მათ შორის კომპოზიტორის მიერ შექმნილი, აზერბაიჯანული ტესნიფებისაც. მრავალი წლის განმავლობაში ზეინაბ ხანლაროვა იყო მილი მეჯლისის დეპუტატი. მას მინიჭებული ჰქონდა „პატივის ნიშანი“, „ხალხების მეგობრობა“, „დიდების“ („Şöhrət“), „დამოუკიდებლობის“ („İstiqlal“) ორდენები.

მოვესმინოთ მუსიკას

ნაწყვეტი მულამ „ჩახარგიახიდან“. ასრულებს ზეინაბ ხანლაროვა.

ზეინაბ ხანლაროვას, როგორც მულამების, ხალხური სიმღერების, კომპოზიტორის მიერ დაწერილმა სიმღერების ვირტუოზულ შემსრულებელს, შეგვიძლია უწოდოთ ხანენდე-მომღერალი.

მოვესმინოთ მუსიკას

უზეირ ჰაჯიბეილი. ლეილასი და იბნ სალამის დუეტი ოპერა „ლეილა და მეჯნუნიდან“.

ზეინაბ ხანლაროვა და არიფ ბაბაევი. ოპერა „ლეილა და მეჯნუნი“

ვიმღეროთ ნოტებით

უზეირ ჰაჯიბეილი. ლეილასი და იბნ სალამის დუეტის ნაწყვეტი ოპერა „ლეილა და მეჯნუნიდან“..

ვიმღეროთ სიმღერა ნოტები სიტყვებით

რა მშვენიერია აზერბაიჯანი!
(NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!)

ემინ საბითოღლის მუსიკა,
იბრაჰიმ კებიროლის სიტყვები.

mf Moderato

ეს სიმღერა პირველად ზეინაზ ხანლაროვას მიერ იქნა შესრულებული.

კითხვები

1. რა შეიძლება ვუწოდოთ ზეინაზ ხანლაროვას - მომღერალი თუ ხანენდე?
2. რომელ მუსიკალურ ჟანრს მიეკუთვნება „ლეილასი და იბნ სალამის დუეტი“?
3. რა ორდენებით იყო დაჯილდოვებული ზეინაზ ხანლაროვა?

დავალებები: მოამზადე წერილობითი პრეზენტაცია ზეინაზ ხანლაროვაზე.

მუსლიმ მაგომაევი (უმცროსი) და მულამური სიმღერა

**მუსლიმ
მაგომაევი**

აზერბაიჯანისა და სსრკ-ს სახალხო არტისტი მუსლიმ მაგომაევი (შვილიშვილი) დაიბადა ქალაქ ბაქოში 1942 წლის 17 აგვისტოს. ბავშვობიდან პიანინოზე დაკვრა და ბრწყინვალე ვოკალური მონაცემები მოწმობდნენ იმაზე, რომ მომავალში მას დიდი მომღერლის დიდება ელოდა. უკვე 19 წლის ასაკში ახალგაზრდა შემსრულებლების ფესტივალზე და 1963 წელს მოსკოვში აზერბაიჯანული კულტურის დღეებზე გამოსვლებმა მას მოუტანეს საყოველთაო აღიარება. 60-ან წლებში მუსლიმ მაგომაევი იყო მ.ფ.ახუნდოვის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრის სოლისტი, ხოლო მოგვიანებით იგი გადის ხელოვნების პრაქტიკას იტალიის მილანის თეატრ „ლა-სკალაში“. იგი დიდი ოსტატობით და ვირტუოზობით გამოდის ვოკალისტ ენრიკო პიაცასთან ერთად ფიგაროს როლში ოპერა „სევილიელ დალაქში“, სკარპიას როლში ოპერა „ტოსკაში“. პირველად პარიზში საკონცერტო სალონ „ოლიმპიაში“ მან გამართა დიდი კონცერტი.

1968 წელს მუსლიმ მაგომაევი დაამთავრა აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორია ვოკალით. ახალგაზრდა მომღერალი, რომელმაც თავისი პირველი საერთაშორისო პრემია მიიღო ფესტივალზე პოლონეთის ქალაქ სოპოტეში, დაიწყო მუშაობა საესტრადო-სიმფონიური ორკესტრის სამხატვრო ხელმძღვანელად, რომლის შემადგენლობითაც დიდი ხნის განმავლობაში ატარებდა კონცერტებს საფრანგეთში, ბულგარეთში, პოლონეთში, ფინლანდიაში, კანადაში, ირანში და სხვა ქვეყნებში. იმავდროულად მუსლიმ მაგომაევი არის სხვადასხვა მშვენიერი სიმღერების ავტორიც. მის მიერ პოეტ ნაბი ხაზრის სიტყვებზე დაწერილი სიმღერა „აზერბაიჯანმა“ დაიპყრო ხალხის გულები.

მუსლიმ მაგომაევი – დიდი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორის მუსლიმ მაგომაევის შვილიშვილია.

მუსლიმ მაგომაევი გარდაიცვალა 2008 წელს.

მოეუსმინოთ მუსიკას

მუსლიმ მაგომაევი. ასლან შაჰის არია ოპერა „შაჰ ისმაილიდან“.

**მუსლიმ მაგომაევი ასლან
შაჰის როლში**

მოგუსმინოთ მუსიკას და ვიმღეროთ სიმღერა ნოტებით

ფოლად ბულბულოღლი. „აზერბაიჯანი“. («Şən Azərbaycan»)

პირველად ეს სიმღერა შეასრულა მუსლიმ მაგომაევმა.

მუსლიმ მაგომაევის საყვარელი არია იყო ჰერცოგის არია იტალიელი კომპოზიტორის ჯუზეპე ვერდის ოპერა „რიგოლეტოდან“.

მოგუსმინოთ მუსიკას

ჯუზეპე ვერდი. ჰერცოგის არია ოპერა „რიგოლეტოდან“. ასრულებს მუსლიმ მაგომაევი.

ესწავლობთ ახალ სიმღერას

აზერბაიჯანი

მუსლიმ მაგომაევის მუსიკა,
ნაბი ხაზრის სიტყვები

I

Ey əziz anam, Azərbaycan,
Sənə bağlıyam, Azərbaycan.
Ömrümün mənasısan, Azərbaycan,
Qardaşlıq dünyasısan, Azərbaycan,
Anamın anasısan, Azərbaycan.

II

Ey ana yurdum, Azərbaycan,
Çinarlı yurdum, Azərbaycan.
Sənsən arzum, zəfərim, Azərbaycan,
Çağlayan gur Xəzərim, Azərbaycan.
Günəşli al səhərim, Azərbaycan,
Gözəlliklər məskənim, Azərbaycan.

კითხვები

1. ვისი შვილიშვილია მუსლიმ მაგომაევი?
2. ვინ არიან სიმღერა „აზერბაიჯანის“ ავტორები და ვინ შეასრულა იგი პირველად?
3. რა ხასიათისაა მუსლიმ მაგომაევის სიმღერა „აზერბაიჯანი“?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია მუსლიმ მაგომაევზე (უმც.).

შოვკეთ ალექპეროვა და აზერბაიჯანული მულამები

შოვკეთ
ალექპეროვა

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახალხო არტისტი ქალი შოვკეთ ფეიზულა კიზი ალექპეროვა დაიბადა 1922 წლის 20 ოქტომბერს ქალაქ ბაქოში. მამამისი იყო მუმა, ხოლო დედა უკრავდა თარზე ქალების ორკესტრში. იგი ხშირად ატარებდა თავის გოგოს ორკესტრის რეპეტიციებზე. შოვკეთ ალექპეროვას მამას ძალიან უყვარდა და აფასებდა ხალხურ მუსიკას, მულამებს და აშულურ მუსიკას. შოვკეთ ალექპეროვა ბავშობიდან დიდი ინტერესს იჩენდა მუსიკისადმი. გარემო რომელშიც იგი იზრდებოდა, ხელს უწყობდა მისი ტალანტის აღმოცენებასა და განვითარებას, ამ გატაცებამ 12 წლის ასაკში მიიყვანა შოვკეთ ალექპეროვა მუსიკალურ სკოლაში, ქამანჩას კლასში. მალე მათ სახლში იქმნება ხალხური ინსტრუმენტების ტრიო - თარი, ქამანჩა და დამრტყმელი ინსტრუმენტი, რომელზეც უკრავდა მისი ძმა.

მომავალი დიდი მომღერალი, რომელიც ამ შემადგენლობაში უკრავდა ქამანჩაზე, ერთდროულად მღეროდა სიმღერებს და მულამების ნაწყვეტებს.

მისი მომაჯადოებელი და მელოდიური ხმა, იპყრობდა მისი მშობლების, ნათესავების, მეზობლების გულებს. 1937 წელს კონკურსში, რომელიც ჩაატარა რესპუბლიკის პროფკავშირმა, შოვკეთ ალექპეროვამ დაიკავა პირველი ადგილი.

1938 წლის დასაწყისში ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენაზე ჩატარდა დასკვნითი კონცერტი, სადაც ახალგაზრდა მომღერალმა შეასრულა რიტმიული მულამი „ყარაზალ შიკესტესი“. ამ კონცერტს ესწრებოდა უზერ ჰაჯიბეილი, რომელმაც იგი დანიშნა მ. მაგომაევის სახელობის ფილარმონიის სოლისტად. შემდეგში შოვკეთ ალექპეროვა ხდება ასევე აზკონცერტის სოლისტიც. ომის წლებში შოვკეთ ალექპეროვა გამოდის ჯარისკაცების წინაშე. იგი გახდა ცნობილი როგორც მულამების, ხალხურების და კომპოზიტორების სიმღერების ვირტუოზული შემსრულებელი. 1959 წელს შოვკეთ ალექპეროვას მიენიჭა სახალხო არტისტის წოდება.

მთელი შემოქმედებითი გზის განმავლობაში შოვკეთ ალექპეროვა ხალხურ სიმღერებთან და მულამებთან ერთად, ასევე ასრულებდა ცნობილი კომპოზიტორების ს. რუსტამოვის, ა. ზაევასი, შ. ახუნდოვასი, ზ. ბაგიროვის, ფ. ბულბულაღლის, ე. საბითოღლის, ტ. კულიევის, ჯ.ჯახანგიროვის, ო. რაჯაბოვის და სხვათა სიმღერებს.

1993 წლის 7 თებერვალს, ცნობილი მომღერალი და ხანენდე შოვკეთ ალექპეროვა გარდაიცვალა.

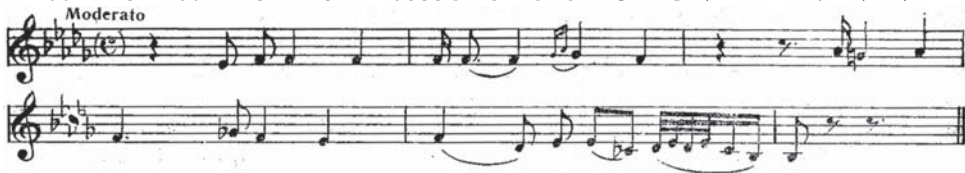
მოვეუსმინოთ მუსიკას

„ყარაზალ შიკესტესი“ ასრულებს შოვკეთ ალექპეროვა

შოვეტ ალექპეროვამ გაახმოვანა უამრავი ფილმი, როგორც სიმღერების შემსრულებელმა. სიმღერები, რომელიც დაწერა ტოფიკ კულიევმა კინოფილმებისათვის „შეხვედრა“ („Görüş“), „ბახტიარი“, „შეიძლება ამის პატიება?“ („Onu bağışlamaq o“), შოვეტ ხანუმის შესრულებით გახდნენ ნამდვილად საყოველთაო, ძლიერ პოპულარულები. უზეირ ჰაჯიბეილის ფილმში „ეს თუ არა სხვა“ სენემის მუსიკალური პარტია შესრულებული იქნა შოვეტ ალექპეროვას მიერ.

მომღერლის მიერ შესრულებული რომანსის ხასიათის მუსიკალური ნიმუში - „Məni candan usandırdı“ კომპოზიტორ ჯახანგირ ჯახანგიროვის კანტატა „ფიზულის“ II ნაწილმა იპოვა გზა ხალხის გულებისაკენ და გახდა საყოველთაოდ საყვარელი.

მოვუსმინოთ მუსიკას და შევასრულოდ ნოტებით ნაწყვეტი მელოდიიდან ჯახანგირ ჯახანგიროვი. ნაწყვეტი კანტატა „ფიზულის“ II ნაწილიდან.

ვიმღეროთ სიმღერა

ტკბილად მოუბარი ენა (ŞİRİN DİL)

I
Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Nə deyirsə, yad desin,
Öz dilimdi şirin dil.
Şirin dil, şirin dil,
Ana dili, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm
Şirin söhbət, şirin dil.

ემინ საბითოლლის მუსიკა,
სიტყვები - კერკიუკსკული ბაიათები.

მისამღერი:

Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda,
Yadına Şirin düşər.

ემინ საბითოლლის სიმღერა „Şirin dil“ („ტკბილად მოუბარი ენა“) უკავია განსაკუთრებული ადგილი შოვეტ ალექპეროვას რეპერტუარში. ეს სიმღერა მიძღვნილია ჩვენი მშობლიური აზერბაიჯანული ენისადმი. სიმღერის სიტყვები აღებულია კერკიუკსკული ბაიათებიდან.

კითხვები

1. რომელი მუდამები იქნა შესრულებული შოვეტ ალექპეროვას მიერ?
2. რომელ ფილმებში ასრულებდა შოვეტ ალექპეროვა სიმღერებს?
3. ვინ არის კანტატა „ფიზულის“ ავტორი?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია შოვეტ ალექპეროვაზე.

ბახრამ მანსუროვი და მულამური ოპერა

ბახრამ მანსუროვი

ცნობილი თარზე დამკვერელი ბახრამ მეშადი სულეიმან ოღლუ მანსუროვი დაიბადა 1911 წელს ქალაქ ბაქოში. მისი ბაბუა მეშადი მელიქ ბეგი იყო, თავისი დროის ერთ-ერთი პროგრესული ადამიანი. იგი იყო ცნობილი მუსიკათმცოდნე და ნიჭიერი მუსიკოს - შემსრულებელი. იმ დროს მანსუროვების სახლი იჩერი-შეხერში გარკვეულწილად იყო მულამის კერა. მეშადი მელიქ ბეგის სახლში, მუსიკალური სადამოების ორგანიზება ხდებოდა, სადაც იკრიბებოდნენ მულამის ხელოვნების მცოდნეები, ხანენდეები, მუსიკოსები სრულიად აზერბაიჯანიდან. ამ მეჯლისების სტრუმები, იყვნენ ისეთი გამორჩეული პიროვნებები, როგორებიც არიან სეიდ აზიმ შირვანი, ხურშიდბანუ ნატავან, აბდურაჰიმ ბეგ ახვერდიევი, რომელთა შემოქმედებაში ინახება მულამური სადამოების მოგონებები, რომელნიც ტარდებოდა მეშადი მელიქ ბეგთან სახლში. იმ სახლში, სადაც ცხოვრობდა პატარა ბახრამი, იყო ყველა სახის ხალხური ინსტრუმენტები. როდესაც უფროსები არ იყვნენ სახლში, პატარა ბახრამი იღებდა ხელში ერთ-ერთ თარს და უკრავდა მანამდე, სანამ ინსტრუმენტი არ ფუჭდებოდა.

ამის შედეგად, ბახრამმა, რომელმაც დაიწყო თარზე დაკვრა 8 წლის ასაკიდან, უკვე 19 წლის ასაკში მუსლიმ მაგომაევმა დაპატიჟა პირველ ხალხური ინსტრუმენტების ორკესტრი, სადაც უკრავდნენ ნოტებით, ხოლო მოგვიანებით - ოპერისა და ბალეტის თეატრში - თარზე დამკვერელ სოლისტად. ბახრამი ოპერაში გვერდი-გვერდ მუშაობდა ისეთ ცნობილ მომღერალ - ხანენდეებთან, როგორებიც არიან ჰუსეინგულუ სარაბელთან, იავერ კალანტარლისთან, ჰუსეინალა ხაჯიბაბაბეკოვთან, ალოვსათ სადიგოვთან, აგიგატ რზაევთან, მათ შორის რუბაბა მურადოვასთან, სარა გადიმოვასთან, აბულფატ ალიეევთან, ზეინაბ ხანლაროვასთან და სხვა გამოჩენილ ოსტატ - პროფესიონალებთან. 1978-1983 წწ. UNESCO მხარდაჭერით მისი შესრულებით ჩაწერილი იქნა ფირფიტაზე და CD -ზე და გავრცელებული იქნა მთელს მსოფლიოში ყველა აზერბაიჯანული მულამები. იმ წლებში საერთაშორისო მულამის სიმფონიუმებზე, აზერბაიჯანს წარმოადგენდა ზუსტად ბახრამ მანსუროვი. ცნობილი თარის კონსტრუქტორის სადიხ ჯანის შემდეგ, ჩვენი ეროვნული მულამების მცველი გახდა ბახრამ მანსუროვი.

1978 წელს მას მიენიჭა სახალხო არტისტის წოდება. 1985 წელს ცნობილი თარზე დამკვერელი ბახრამ მანსუროვი გარდაიცვალა ქალაქ ბაქოში.

მოვესმინოთ მუსიკას

მულამ „ბაიათი- შირაზის“ ნაწყვეტი. ასრულებს ბახრამ მანსუროვი.

მოვესმინოდ მუსიკას და ვიმღეროთ ნოტებით

რენე „ჰუსეინი“ მულამ „რასტიდან“. ასრულებს ბახრამ მანსუროვი.

ეს მუსიკალური ნაწყვეტი გადაწყობილი იქნა ნოტებზე ბახრამ მანსუროვის შვილის - კომპოზიტორ ელდარ მანსუროვის მიერ.

მოვესმინოთ მუსიკას

უზეირ ჰაჯიბეილი. ნიშნობის სცენა ოპერიდან „ლეილა და მეჯნუნი“. ბახრამ მანსუროვის თანხლებით.

ვიმღეროთ სიმღერა ნოტები სიტყვებით

გამოცხადდა (GƏLDİM)

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

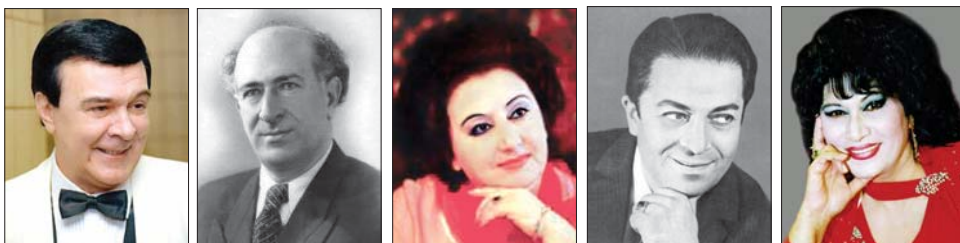
ეს სიმღერა კომპოზიტორმა საიდ რუსტამოვმა გადაიტანა ნოტებზე ბახრამ მანსუროვის შესრულებით.

კითხვები

1. ვისი შვილიშვილი იყი ბახრამ მანსუროვი?
2. რომელი ცნობილი პიროვნებები მონაწილეობდნენ ბაქოური მულამის მეჯლისებში, რომელნიც ტარდებოდნენ მეშადი მალიკ ბეგის სახლში?
3. ვინ დაპატიჟა ბახრამ მანსუროვი, ოპერისა და ბალეტის თეატრში?

დავალებები: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია მუსიკალურ ინსტრუმენტ-თარზე.

დიდი ჯამური შეფასება

ტ ე ს ტ ე ბ ი

1. რა ერქვა სახალხო არტისტ ბულბულს?

- 1) თეიმური ბ) მურთუზი დ) ჯამილი

2. ვისი სახე შექმნა რაშიდ ბეიბუტოვი ფილმში „არშინ მალ ალან“?

- ა) სულეიმანი ბ) ასკერი გ)ველი

3. რომელმა ცნობილმა ხანენდემ დაწერა სიმღერა „Qubanın ağ alması“ („გუბის თეთრი ვაშლი“)?

- ა) სეიდ შუშელი ბ) ხან შუშელი გ)ჯაბარ გარიაგდიოლლუ

4. ვინ დაწერა სიმღერა „შუშის მთები“ ?

- ა) ხან შუშელი ბ) რაშიდ ბეიბუტოვი გ) ბულბული

5. ვინ იყო ოპერა „ლეილა და მეჯუნის“ მეჯუნის როლის პირველი შემსრულებელი?

- ა) ბულბული ბ) გ. სარაბელი გ) ს. შუშელი

6. რომელ ოპერაში გამოდიოდა ზეინაბ ხანლაროვა მთავარ როლში?

- ა) „ლეილა და მეჯუნის“
ბ) „პატარძლის კლდე“ („Gəlin qayası“)
გ) „ქოროლი“

7. ბაბუის რომელი ოპერის მთავარ როლში გამოდიოდა მუსლიმ მაგამაევი?

- ა) „ნარგიზი“ ბ) „შაჰ ისმაილი“

სიმღერების რეპერტუარი

სადღესასწაულო დღე (BAYRAM GÜNÜ)

უზეირ ჰაჯიბეილის მუსიკა,
მირმეჰტი სეიდზადეს სიტყვები.

Tempo di marcia

A - zad el - lə - ri - nin gənc nə - li - yik biz, Se -
vinc - lə do - lu - dur kör - pə qəl - bi - miz. Biz
a - zad bül - bü - lük, öl - kə - miz gül - şən, Bu bay - ram gü -
nün - də gə - zi - rik şən - şən, gə - zi - rik şən - şən! // - şən!

ძილისპირული (LAYLAY)

ფიქრეთ ამიროვის მუსიკა,
ნაზი ხაზრის სიტყვები.

Andante cantabile

1. Ge - cə ke - çər, Ŭ - zün gū - lər,
a - nan qur - ban, a - nan qur - ban,
ca - nım qur - ban! Sə - hər
gə - lər, a - tan gə - lər.

a - nan qur - ban, kör - pə ba -
 - lam! Lay - lay, lay - lay,
 yat, mə - nim ə - zi - zim! Lay - lay,
 lay - lay, yat, mə - nim ə - zi - zim! Yat ,
 Yat.

**კეთილი მზარე , აზერბაიჯანი
 (MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN)**

სოლოვიოვ- სედოისა და ტოვიკ კულიევის მუსიკა,
 კონსტანტინე სიმონოვის სიტყვები
 (ზეინალ ჯაბარზადეს თარგმანი)

Ba - k1, Ba - k1, Mə - nim ə - ziz şə - hə -
 rim. İ - nan, od - lar və - tə - ni, mə - nim -
 sən, mə - nim Qar -
 Bəh -
 daş, bəh, mərd A - zər - bay - can,
 gör nə bə - sat var!
 Şən el - tə - rin bəx - tə - vər ya - şar sə -
 Coş - du ye - nə ü - rə - yim - də ar - zu -
 nin lar - lar

სიმღერა სამშობლოზე
(VƏTƏN HAQINDA MAHNI)

ნიაზის მუსიკა,
სულეიმან რუსტამის სიტყვები.

Allegretto

mf

Θ - cəb ağ gün - də - dir mə - nim Və - tə - nim,

Gün - lər ke - çir bay-ram ki - mi, el gü - lür.

Rəng - dən-rən - gə gi - rir çö - lüm, çə - mə - nim.

A - şı - ğın sa - zın - da gü - lür, tel gü - lür.

მისამღერი:

Gü - lür bağ - lar, *p* u - ca dağ - lar, *p*

mf

ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar, gü - lür bağ -

lar, *p* u - ca dağ - lar, *p*

mf *rit.* *a tempo*

ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar.

ახალგაზრდული სიმღერა (GƏNCLİK MAHNISI)

ყარა ყარავევის მუსიკა,
ევგენი დოღმატოვსკის სიტყვები
(იუსიფ ჰასანბეკოვის თარგმანი).

Tempo di valse

mf

Xor S A

Dal - ğa - lı Xə - zər -

sal - dıq ilk qəh - rə - man bir *მისამღერი:* şə - hər

hər-dən, bu yer - dən gör-mə - yib heç bə -

Xor S A

qar - la, if - ti - xar - la du -

A ---

a - da - sı, Bu - ruq - la - rın d:

A ---

qov - ğa - sı var, qov - ğa

ამან, ოვჩუ
(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

Andantino

A - man, ov - çu, vur - ma mə - ni,
Mən bu da - ğın, a ba-lam, ma - ra - lı - yam.
Ma-ra - lı - yam, ma - ra - lı - yam,
Mən bu ye - rin, a gü-lüm, ma - ra - lı - yam, ba - la,
Ov - çu ə - lin - dən, a ba-lam, ya - ra - lı - yam.

ყარაბალი

ჯაჰანგირ ჯაჰანგიროვის მუსიკა,
რაფიგა ზეკას სიტყვები.

Moderato

Sən el-lə-rin, kö-nül-lə-rin ül-vi di-ya-rı - san.
şi - rin ca - nın, A-zər-bay-ca-nın bir ə - bə - di ba - hā - rı -
san. *მისამღერი:* Cən-nə- tim Qa-ra-bağ, zi-nə- tim Qa-ra-bağ,
nəğ-mə-lər gü- lüs - ta - nı - san, sev-gi das- ta - nı - san.

დედის დარიგება შვილისადმი
(ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ)

უზეირ ჰაჯიბეილის მუსიკა,
მირზა ბაირამოვის სიტყვები.

1. Bu gün dö - yüş mey - da - nın - da
qoç ki - mi sən da - yan, o - ğul! Bu gün dö - yüş
mey - da - nın - da qoç ki - mi sən da - yan, o - ğul! Bir i - gid - sən a - dın çı - xıb,
ya - yı - lıb hər ya - na, o - ğul, Bir i - gid - sən a - dın çı - xıb,
ya - yı - lıb hər ya - na, o - ğul,
Sən i - gid - lər cər - ge - sin - də hə - mi - şə gəl sa - na, o - ğul!
Do - ğub - dur mərd a - na sə - ni, sən də ol mər - da - na, o - ğul!
Qəh - rə - man - lıq a - dı sən - də ol - sun ni - şa - nə, ay o - ğul!
Qəh - rə - man - lıq a - dı sən - də ol - sun ni - şa - nə, ay o - ğul! ol - sun ni - şa - nə,
ay o - ğul!

ჩვენი ეზო (BİZİM HƏYƏT)

ფიქრეთ ამიროვის მუსიკა,
თეიმურ ელჩინის სიტყვები.

Allegretto
mf

Bi-zim hə-yət - də çox u-şaq var, bir-bi-ri -
 ni çox se-vir on - lar Bə-yük mey-dan - dır
 bi-zim hə yət Qay-nar qa-zan - dır bi-zim hə -
მისამღერი: mf
 yət! Bax, bax, nə gö - zəl - dir bi- zim hə -
 yət, Gəl, bax, nə gö - zəl - dir
 bi - zim hə yət!

მილისპირული (LAYLAY)

სოლთან ჰაჯიბეგოვის მუსიკა,
მირმეხტი სეიდზადეს სიტყვები.

Moderato

Yat, ay mə-nim kör-pə qu-zum, a lay - lay,
 yat, saç - la - rı i - pək qı - zim,
 a lay - lay. Lay - lay, ba - lam,

a lay - lay, Lay - lay, gü - lüm, a lay - lay.

Pən - cə - rə - dən

boy - la - nıb ay, a lay - lay, Yat, mən sə - nə

de - yim lay - lay, a lay - lay. Yat, tər - pə - dim

be - şı - yı - ni, a lay - lay, cə - kim sə - nin

ke - şı - yı - ni, a lay - lay.

გაატარე გზები მზესთან (GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK)

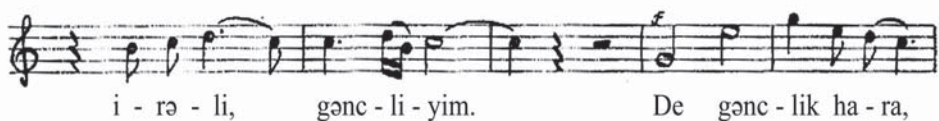
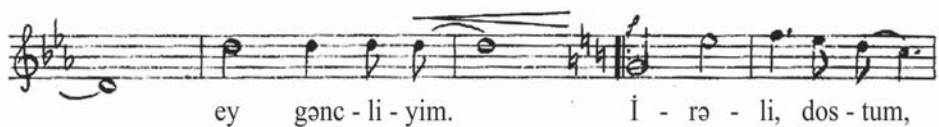
აზერ დაბაშაევის მუსიკა,
ნუსრეტ კესემენლის სიტყვები.

Maestoso aqitato con calore

Sən ə - bə - di ba - har - san od ü - rək - li,

Bir ə - zə - mət, vü - qar - san, ey gənc - li - yim.

Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,

EV LƏRİ VAR XANA-XANA

(აზერბაიჯანის ხალხური სიმღერა)

Moderato

1. Ev - lə - ri var, a gü-lüm, xa - na - xa - na.

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Yay - ılı - ğı - nın ya - nı bu - ta,

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da.

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da.

KÜÇƏLƏRƏ SU SƏPMİŞƏM

(აზერბაიჯანის ხალხური სიმღერა)

Moderato cantabile

Küçələrə su səpmişəm, yoldaşlarım, yoldaşlarım, yoldaşlarım.

Küçələrə su səpmişəm, yoldaşlarım, yoldaşlarım, yoldaşlarım.

Küçələrə su səpmişəm, yoldaşlarım, yoldaşlarım, yoldaşlarım.

შუშის მთები (ŞUŞANIN DAĞLARI)

ხანა შუმინსკის,
მუსიკა და სიტყვები.

Moderato

Şu-şa - nın dağ - la - rı ba - şı du - man - lı,
qır - mı - zı kof - ta - lı, ya - şıl tu - man - lı.
dər-din - dən öl - mə - yə çox - dur gü - man - lı.
dər-din - dən öl - mə - yə çox - dur gü - man - lı.
Ay qız, bu nə qaş - göz, bu nə tel,
ö - lə - rəm dər - din - dən, o - nu bil.
da - nış - ma - san - da, ba - rı gül.
Ay qız, bu nə qaş - göz, bu nə tel,
ö - lə - rəm dər - din - dən, o - nu bil.
da - nış - ma - san - da, ba - rı gül.

რა მშვენიერია აზერბაიჯანი!
(NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!)

ემინ საბითოვლის მუსიკა,
ობრაჰიმ კეზირლის სიტყვები.

mf

Ha-ra get-sən, göz se-vin-dir. Kö-nül-lər aç, ü-rək din - dir

e-lə tər-pən, e-lə dav-ran, Gö-rən de-sin: «Nə gö-zəl-dir, A-zər-bay -

can. can». A-ya-ğı-nı ye-rə bərk bas, iz-lə-ri-ni

dün-ya-ya yaz, ad-dı-mın-dan qop-sun tu - fan fan.

Gö-rən de-sin: «Nə gö-zəl-dir A - zər - bay - can!»

can can

აზერბაიჯანი!

მუსლიმ მაგომაევის მუსიკა,
ნაბი ხაზრის სიტყვები.

Ey, ə - əziz a - nam, A - zər - bay - can!

Sə - nə bəğ - li - yam, A - zər - bay - can!

Öm - rü - mün mə - na - sı - san!

Qar - daş - lıq dün - ya - sı - san!

A - na - min a - na - sı - san. A - zər - bay

- can!

Öm - rü - mün mə - na - sı - san,

Qar - daş - lıq dün - ya - sı - san,

A - na - min a - na - sı - san, A - zər - bay

- can!

Ba - har - lı yur - dum, A - zər - bay

- can!

Çi - nar - lı yur - dum, A - zər - bay

- can!

Sən - sən i ar - zum, zə - fə - rim,

Çağ - la - yan gur Xə - zə - rim,

Gü - nəş - li al sə - hə - rim, A - zər - bay

- can!

Sən-sən ar-zum, zə-fə-rim,

Çağ-la-yan gur Xə-zə-rim,

Gü-nəş-li al-se-hə-rim, A-zər-bay

- can Ey, ə-ziz a-nam, A-zər-bay

can!

ტკბილად მოუბარი ენა (ŞİRİN DİL)

ემინ საბითოლოს მუსიკა,
სიტყვები - კერკიუცკული ზაიათები.

Allegretto

Şi-rin dil, Şi-rin dil, Şi-rin dil, Şi-rin dil,

Al bağ-rı-mı, şi-rin dil, Şi-rin dil, Şi-rin dil, A-na di-li, şi-rin dil, Şi-rin dil, Şi-rin dil,

Al bağ-rı-mı, şi-rin dil, Ne de-yir-se, yad de-sin; A-na di-li, şi-rin dil, Hem-te-bib-di, hem mel-hem,

öz di-lim-di şi-rin dil. Ne de-yir-se yad de-sin, şi-rin söh-bet, şi-rin dil. Hem te-bib-di, hem mel-hem

öz di - lim - di şi - rin dil. Şi-rin dü-şer, Zül-fü - nə şi -
 şi - rin söh - bət şi - rin dil.
 -rin dü - şer Şi-rin dü-şer, Zül-fü - zə şi - rin dü - şer
 Fər- hadqa - ya ça - pan - da, Ya-dı-na Şi -
 -rin dü - şer, Fər- had qa - ya ça - pan - da,
 Ya - dı - na Şi - rin dü - şer rin dü - şer.

BU GÜN AYIN ÜÇÜDÜR

(აზერბაიჯანის ხალხური სიმღერა)

Allegro ♩ = 96

1. Bu gün a- yın ü-çü - dür, Ay lə - li qur - ba - nın o- lum.
 Gir-mə bos-tan i - çi - dir, Ya - lə - li - yəm, lə - li,
 Ay lə - li - yəm, lə - li - yəm, lə - li.

საკლასო და სასკოლო კონცერტებისათვის გამოსაყენებელი
დამატებითი რეპერტუარი

დედა- აზერბაიჯანი
(ANAM AZƏRBAYCAN)

რამიზ მუსტაფაევის მუსიკა,
გამიდა აბასოვას სიტყვები.

Maestoz

Hey A - zər - bay - can! Se - vin - ci - miz
ol - du də - niz, al - dıq tə - zə or - de - ni biz.
Se - vin - ci - miz ol - du də - niz, al - dıq tə - zə or - de - ni biz.
Ye - rə gö - yə sıg - mır vü - qar Bu gün - lə - ri
kim u - nu - dar?! Çi - çək - lə - nib tor - pa - ğı - mız,
Dal - ға - la - nır bay - ra - ğı - mız.
მისმღერო:
Gü - lür tor - paq, gü - lür in - san,
Ya - şa, a - nam A - zər - bay - can!

I

Sevincimiz oldu dəniz,
Aldıq təzə ordeni biz.
Yerə-göyə sığmır vüqar
Bu günləri kim unudar?!
Çiçeklənib torpağımız,
Dalğalanır bayrağımız.
Gülür torpaq, gülür insan,
Yaşa, anam Azərbaycan!

II

Gözün aydın, yaxın-uzaq!
Gözün aydın, ana torpaq!
Ad sənindir, hünər sənin,
Bu qələbə, zəfər sənin,
Üzümüzü ağ etmisən,
«Ağ qızıl»ı dağ etmisən,
Bol taxılın, üzümün var,
Hər zəhmətə dözümün var.

ჩვენი - ცხოვრება (HƏYAT BİZİMDİR)

ოქტაია კიაზიმის მუსიკა,
ილდირიმ ჯოშგუნის სიტყვები.

Moderato

1. Bi - zim - dir bu hə - yat, bu şə - n - lik, bu bü - sat,
2. Bi - zim - dir qü - d - rət - li, min bar - lı, ne - mət - li,
bu gö - zəl di - yar
bu a - na - tor - paq.
Bi - zim - dir bəx - ti - yar bu el - lər, o - bə - lar
Bi - zim - dir çi - çək - li, bu bər - li - bə - zək - li,
meh - ri - ban dost - lar.
bu bağ - ça, bu bağ,
Bi - zim - dir hū - nə - ri, dil - lə - rin' əz - bə - ri,
Bi - zim - dir çi - raq - ban, gün - bə - gün u - ca - lan.
Bu qəh - rə - man - lar.
Bu A - zər - bay - can.
f Al - nı a - çıq, ü - zü ağ, ö - mür sü - rüb, ya - şa - maq,
ən bö - yük sə - a - dət - dir bi - zə.

I

Bizimdir bu həyat,
Bu şənlük, bu büsat,
Bu gözəl diyar.
Bizimdir qüdrətli
Min barlı, nemətli
Bu ana torpaq.

II

Bizimdir bəxtiyar
Bu ellər, obalar.
Mehriban dostlar,
Bizimdir çiçekli,
Bu bərli-bəzəkli
Bu bağça, bu bağ.

III

Bizimdir hünəri
Dillərin əzbəri
Bu qəhrəmanlar.
Bizimdir çıraqban
Günbəgün ucalan
Bu Azərbaycan.

მშობლიური მხარე (DOĞMA DİYAR)

რამიზ მირიშლის მუსიკა,
მამედ არაზის სიტყვები.

Allegretto grazioso

İs - tə - yi nur, ar - zu - su nur,
Hər qa - ya - sı Ko - roğ - lu - dur, Ko - roğ - lu -
- dur, Qəh - rə - man - lar nər oğ - lu -
- dur, Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın. bu di - ya -
- rın. Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın. bu di - ya - rın.
Nəğ - mə - li - dir qı - şı, ya - zı Ar - pa ça -
- yı, xan A - ra - zı, xan A - ra - zı.
Ta - le - yi - ni gü - nəş ya - zıb,
Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın, bu di - ya - rın.
Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rın, bu di - ya - rın.

I
İstəyi nur, arzusu nur,
Hər qayası Koroğludur,
Qəhrəmanlar nər oğludur,
Bu torpağın, bu diyarın.

მისამღერი:
Nəğməlidir qış-yazı,
Arpa çayı, xan Arazı.

Taleyini günəş yazıb,
Bu torpağın, bu diyarın.

II
Uşaqları qızıl lalə,
Gülüşləri gur şələlə.
Ağ evləri bir ağ lalə
Bu torpağın, bu diyarın.

მისამღერი:

მოსავლის დღესასწაული (MƏHSUL BAYRAMI)

ოქტავი ზულფუგაროვის სიმღერა,
იუსიფ გასანბეკოვის სიტყვები.

Scherzoso

Tar - la - lar - dan, zə - mi - lər - dən yı - ğı - lıb kən -
- din va - rı. Gə - lib məh - sul bö - l - gü - sü - nə ya - rış, ə - mək
dost - la - rı. Bu gün məh - sul bay - ra - mı - dır, şən - lik bi - zə
ya - ra - şır. Bu nəğ - mə - lər, bu gü - lüş - lər kən - di - mi - zə
ya - ra - şır. Şən - lik biz - zə ya - ra - şır,
kən - di - mi - zə ya - ra - şır!

I

Tarlalardan, zəmilərdən
Yığılıb kəndin varı.
Gəlib məhsul bölgüsünə
Yarış, əmək dostları.

მოსამღერო:

Bu gün məhsul bayramıdır,
Şənlik bizə yaraşır.
Bu nəğmələr, bu gülüşlər
Kəndimizə yaraşır.
Şənlik bizə yaraşır,
Kəndimizə yaraşır.

II

Bir tərəfdə tüstülənir
Cərgə-cərgə ocaqlar,

Bir tərəfdə oturmuşlar
Gələn əziz qonaqlar.

III

Saz götürüb iki aşıq
Bir-biriylə yarışır,
Bu gün məhsul bayramıdır,
Şənlik bizə yaraşır.
Şənlik bizə yaraşır,
Kəndimizə yaraşır.

IV

Axşam olur, qaş qaralır,
Şənlik kəsilmir yenə,
Bu gün hamı qonaq gedir
Bir-birinin evinə.

მოსამღერო:

სამშობლოს მიწა (VƏTƏN TORPAĞI)

შაფიგა ახუნდოვას მუსიკა,
ბახტიარ ვაგაბზადეს სიტყვები.

Moderato

Xə - yal - dan şir - in, ar - zu - dan gö -
- zəl, Və - tən tor - pa - ğı. Ca - nım dan ə - zəl,
Və - tən tor - pa - ğı. A - na dan doğ - ma,
ba - la dan ə - ziz, Və - tən tor - pa - ğı,
Bir he - çik sən - siz, bir he - çik sən - siz,
Və - tən tor - pa - ğı.

I
Xəyaldan şirin,
Arzudan gözəl,
Vətən torpağı.
Canımdan əzəl,
Vətən torpağı.
Anadan doğma,
Baladan əziz,
Vətən torpağı,
Bir heçik sənsiz.

II
Vətən torpağı,
Dünyadan qoca,
Balamdan cavan,
Məsləkdən uca,
Vətən torpağı.
Həmişə cavan,
Vətən torpağı,
Bir heçik sənsiz,
Vətən torpağı.

ახალგაზრდობის სიმღერა (GƏNCLİK NƏĞMƏSİ)

ოქტაია რაჯაბოვას მუსიკა,
გამიდა აბასოვის სიტყვები.

Bir bay-raq u-ca-lır ə-lim-də mə-nim,
Rən-gin-də gü-nə-şin şə-fəq-lə-ri var.
Bir nəğ-mə dol-la-şır di-lim-də mə-nim,
Sö-züm-də xal-qı-mın di-lək-lə-ri var.
Mən sön-mə-yən bir a-tə-şəm, qız-dı-rı-ram gö-yü-ye-ri
Mən gən-cə-li-yəm, mən gü-nə-şəm, Gö-rə-cə-yəm o gün-lə-ri.

I

Bir bayraq ucalır əlimdə mənim,
Rəngində günəşin şəfəqləri var.
Bir nəğmə dolaşır dilimdə mənim,
Sözümdə xalqımın diləkləri var.

მისამღერო:

Mən sönməyən bir atəşəm,
Qızdırıram göyü-yeri.
Mən gəncliyəm, mən günəşəm
Görəcəyəm o günləri.

II

Bir zirvə önündə dayanmışıq biz,
Bu zirvə dünyanın zəfər səsidir.
Nurlu gələcəyə aparan səhər
Bu gün milyonların şah nəğməsidir.

იგავი მადლობელი! (MİNNƏTDAR OL SƏN!)

ოქტაი ზულფუგაროვის მუსიკა,
ჯავად ჯავადლის სიტყვები.

Allegro

Hə - ya - tın qə - ri - bə qa - nun - la - rı var,
Tin - gi - ni bəs - lər - sən, o - lar bir çi - nar.
Ol - ma haqq i - ti - rən, ol - ma qəl - bi dar.
Sə - nə dərs de - yə - nə
min - nət - dar ol sən! Sə - nə dərs de - yə - nə
min - nət - dar ol sən! Sə - nə dərs de -
yə - nə min - nət - dar ol sən! minnət dar ol sən!

I

Həyatın qəribə qanunları var,
Tingini bəslərsən, olar bir çinar.
Olma haqq itirən, olma qəlbi dar,
Sənə dərs deyənə,
Minnətdar ol sən!

II

Çay olsan, bulağı gətir sən saya,
Bil ki, dağ üstündə dayanır qaya.
Əgər sən yetişsən şirin arzuya,
Sənə dərs deyənə,
Minnətdar ol sən!

III

Ellər səcdə etsə, əgər adına,
Təkcə arxalanma istedadına.
Sən öz ustadını gətir yadına,
Sənə dərs deyənə,
Minnətdar ol sən!

შენ ჩემი სიმღერა ხარ, აზერბაიჯანო
(NƏŖMƏMSƏN, AZƏRBAYCAN)

ოქტავი კიაზიმის მუსიკა,
ჯაბირ ნოვრუზის სიტყვები.

Moderato

tr tr tr tr tr tr

Səs:

A - zər - bay - can,

ö - tə - cə - yəm a - dı - nı, a - dı - nı,

a - dı - nı, hey! Nə qə - dər ki, il - ha - mım var,

sö - züm var, sö - züm var, sö - züm var, hey!

Çöl - lə - rin - də nə ha - yət - siz nə - cib - lik,

nə - cib - lik. Dağ - la - rın - da bir ye - nil - məz -

ə - zm var. Dağ - la - rın - da bir ye - nil - məz -

ə - zm var. Xop: Nə va - rı - nın, döv - lə - tin - nin

a - cı - yam, Nə a - dı - nın, şö - h - rə - ti nin

მსოფლიო სიმღერები (SÜLH MAHNISI)

რუსტამ რუსტამზადეს მუსიკა,
სიავეშ მამედზადზე სიტყვები.

Marcia

Və - tə - nim sül - hün gö - zü - dür, Sülh o - nun ü - rək sö - zü - dür,
İlk sö - zü - dür, ilk sö - zü - dür, ilk sö - zü - dür.

Ma - ya - sı da, tə - mə - li də, A - ma - lı da, ə - mə - li də
Sülh ö - zü - dür, sülh ö - zü - dür, sülh ö - zü - dür!

მისამღერი: *გასამეორებლად*
Al ul - du - zu - muz - Dan ul - du - zu - muz! El -
- lər gü - lər, ba - har gə - lər sən nur sa - çan - da!
Gur ol - sun hə - yat! Nur ol - sun hə - yat! Qı -
გასამეორებლად
- zıl gü - nəş bo - ğul - ma - sın qa - ra tu - fan - da!
ბოლოსთვის
- ra tu - fan - da! Ya - şa, Gü - nəş! Ya - şa, hə -

I
 Vətənim sülhün gözüdür,
 Sülh onun ürək sözüdür,
 İlk sözüdür, ilk sözüdür,
 ilk sözüdür.
 Mayası da, təməli də,
 Amalı da, əməli də
 Sülh özüdür, sülh özüdür,
 sülh özüdür!

მოსამღერო:
 Al ulduzumuz —
 Dan ulduzumuz!

Ellər gülər, bahar gələr sən nur
 saçanda!
 Gur olsun həyat!
 Nur olsun həyat!
 Qızıl günəş boğulmasın qara
 tufanda!

მოსამღერო:
 Yaşa, Günəş!
 Yaşa, həyat!
 Gülsün bəşər!
 Gülsün bəşər, gülsün ellər!

ლიტერატურა

1. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə, F.Hidayətova.** Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları antologiyası. I — VI cildlər. Bakı, «Mütərcim», 2008-2013.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, Ş.Həsənova, G.Abdullazadə.** Azərbaycan bəstəkarlarının həyat və yaradıcılığı. I cild. Bakı, «Mütərcim», 2012.
3. **F.Əliyeva, N.Kazımov, T.Babayeva.** VII sinif «Musiqi» dərsliyi. Bakı, «Kövsər», 2007.
4. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə.** «Azərbaycan xalq rəqsləri». Bakı, «Mütərcim», 2011.
5. **O.Rəcəbov, F.Hidayətova.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi metodikası. Bakı, «Mütərcim», 2013.
6. **O.Rəcəbov.** I—VIII siniflər üçün «Musiqi» proqramları. Bakı, «Kövsər» nəşriyyatı, 2006.
7. **O.Rəcəbov.** V—IX siniflərdə «Musiqi kurikulumu». Bakı, «Mütərcim», 2013.
8. **O.Rəcəbov.** «Azərbaycan xalq musiqisi və müəllim hazırlığı». Bakı, «Mütərcim», 2012.
9. Под редакцией **Д.В. Кабалевского.** Программа по «Музыке». Москва, «Просвещение», 1988.
10. Ümumtəhsil məktəblərinin fənn kurikulumları. Bakı, «Şərq-Qərb», 2012.
11. **O.Rəcəbov, O.İmanova və s.** XX əsr Azərbaycan professional musiqi ədəbiyyatı. Bakı, «Şirvanəşr», 2010.
12. **O.Rəcəbov və s.** Elementar musiqi nəzəriyyəsi. «Çıraq» nəşriyyatı, 2013.

MUSİQİ 8

*Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Gürcü dilində

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

*Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Aytən Rauf qızı Babayeva*

Tərcüməçi

Nəriman Əliyev

Redaktor

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Dizaynerlər

Səbinə Məmmədova, Təhmasib Mehdiyev

Rəssam

Gündüz Ağayev

Korrektor

Aftandil Kapanadze

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
08.06.2015-ci il tarixli 645 №-li
əmrinə təsdiq edilmişdir.*

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2017

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,84. Fiziki çap vərəqi 6,0.
Formatı 70x100 ¹/₁₆. Səhifə sayı 96. Ofset kağızı.
Ofset çapı. Tiraj 200. Pulsuz. Bakı—2017.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

PULSUZ

